Ἀριθ. 472 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ιθ'

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι.— Γραφεῖον Διευθ. Ἐπὶ τῆς λεωφ. Πανεπιστημίου 39.

13 Ἰανουαρίου 1885

ΠΕΡΙ ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασῷ).

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμ. φύλλον.

Ἂς ὑποτεθῇ λοιπόν, κύριοι, ὅτι εὑρέθη τὸ χρῆμα, καὶ ἂς ἐξετασθῇ ὁ πρόσφορος τῆς χρήσεως αὐτοῦ τρόπος πρὸς ἵδρυσιν ἐθνικοῦ θεάτρου. Ἵνα τοῦτο κατορθωθῇ, ἵνα ἐκ τῶν προτέρων ἐξασφαλισθῶσιν ἐπαρκῶς οἱ ὅροι τῆς μονιμότητος καὶ ἀναπτύξεως καὶ προκοπῆς αὐτοῦ, τρία τινὰ νομίζω ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα:

α'.) τὴν οἰκοδομὴν εἰδικοῦ καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς ἑλληνικὸν θέατρον ὁρισθησομένου κτιρίου.

β'.) τὴν μόρφωσιν καὶ εὐπρόσωπον συντήρησιν δραματικοῦ θιάσου.

γ'.) τὴν συστηματικὴν καὶ σκόπιμον κατάρτισιν δραματολογίου.

Περὶ ἑκάστου δὲ τούτων ἐπιτρέψατέ μοι, κύριοι, ν' ἀπασχολήσω ὑμᾶς ἐν ὀλίγοις.

Ὡς ὁ οἶκος καὶ ἡ ἑστία εἶνε ἀπαραίτητος βιωτικὴ ἀνάγκη πάσης καλῶς ἐχούσης οἰκογενείας, ὡς πᾶσα οἱαδήποτε ἐπιχείρησις ἔχει ἀνάγκην στέγης ἰδίας καὶ σκηνώματος ἀποκλειστικοῦ, ἀποτελοῦντος οὕτως εἰπεῖν τὸ ἄσυλον καὶ τὸ κέντρον τῆς ὑπὲρ αὐτῆς καταβαλλομένης ἐργασίας, οὕτω καὶ πᾶν θεατρικὸν ἵδρυμα ἔχει ἀνάγκην οἴκου ἰδίου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, γενικῶς καὶ ἀνεξαιρέτως σήμερον κρατοῦσα ἐν Εὐρώπῃ, εἶνε ἀνεπίδεκτος συζητήσεως. Θέατρον ἄστεγον δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρόν· θεατρικὴ δ' ἐπιχείρησις οἱαδήποτε καὶ μάλιστα θέατρον ἐθνικόν, φιλοξενούμενον προσωρινῶς καὶ κατ' ἀνοχὴν εἰς οἶκον ξένον καὶ ἀναγκαζόμενον νὰ συζῇ μετ' ἀλλοφύλλων ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀροφήν, ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐκπληρώσῃ ἐπαρκῶς καὶ ἀνέτως τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Παρ' ἡμῖν δὲ ἰδίως ἡ ἐκ τῆς συμβιώσεως αὐτῆς βλάβη ἤθελεν εἶναι ἔτι μείζων καὶ κατάφωρος, διότι σύνοικος τοῦ ἑλληνικοῦ θιάσου θὰ ἦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὅμιλος μελοδραματικὸς ἀλλοδαπῶν, Ἰταλῶν ἢ Γάλλων, ὧν αἱ βιωτικαὶ ἕξεις καὶ συνήθειαι ἥκιστα βεβαίως θ' ἀπέβαινον εἰς ὄφελος καὶ οἰκοδομὴν τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν. Ἀμφιβάλλω πολὺ ἂν ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτῶν μετριότης θὰ ἐδίδασκέ τι ἀγαθὸν τοὺς ἡμετέρους· εἰμὶ δὲ τοὐναντίον βέβαιος ὅτι ἡ κοινωνική των οὐδαμινότης πολὺ θὰ τοὺς ἔβλαπτε, καὶ ὅτι ἐπιζήμια μᾶλλον ἢ ὠφέλιμα θὰ ἤντλουν διδάγματα οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοὶ ἐκ τῆς καθημερινῆς μετ' ἐκείνων συγχρωτίσεως. Δευτέρου βεβαίως λόγου ἄξιαι πρέπει οὐχ ἧττον νὰ μὴ λησμονηθῶσιν αἱ ἀναπόδραστοι ἐκ τῆς συμβιώσεως ἔριδες καὶ ἀντιζηλίαι καὶ μικροφιλοτιμίαι, ἡ ἐξ αὐτῶν ἄχαρις ἅμιλλα πρὸς προσέλκυσιν θεατῶν, ἡ ἐκ παντὸς μέσου ζήτησις καὶ παρασκευὴ ψευδῶν θριάμβων καὶ χειροκροτημάτων, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ εὐνόητα σκάνδαλα, ὅσα τίκτονται αὐτομάτως οὕτως εἰπεῖν καὶ ἀνεπαισθήτως ἐκ τῆς προσεγγίσεως δύο θεατρικῶν θιάσων, περιεχόντων κατ' ἀνάγκην καὶ κυρίας. Τὰ σκάνδαλα ταῦτα ἑλκύουσι μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ κοινόν, καὶ αὐξάνουσι τὰς χρηματικὰς προσόδους τῶν παραστάσεων· βλάπτουσιν ὅμως ἀναντιρρήτως καὶ πολλάκις ἀνεπανορθώτως τοὺς ἠθοποιούς, ζημιοῦσι τὴν τέχνην αὐτῶν καὶ παρεκτρέπουσι τῆς εὐθείας τὸ ἔργον των, ὅπερ, ὡς προέλεγον, δὲν εἶνε μόνον οὐδὲ πρέπει νὰ εἶνε ἔργον χρηματισμοῦ. Πρωτίστη ἑπομένως ἀνάγκη εἶνε ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὸ συστηθησόμενον ἑλληνικὸν θέατρον ἴδιος καὶ ἀποκλειστικὸς οἶκος, ἐπὶ τῆς σκηνῆς δ' αὐτοῦ νὰ μὴ πατήσῃ ποτὲ διαρκῶς θίασος ἀλλόφυλος καὶ ξένος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑπάρχον ἐν Ἀθήναις παμπάλαιον παράπηγμα, τὸ κατ' εὐφημισμὸν καλούμενον θέατρον, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι δυνατὸν εἶνε ν' ἀποκτηθῇ ὁριστικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ ἑλληνικοῦ θεάτρου, οὐδένα ἀπολύτως τῶν ἀπαραιτήτων ὅρων ὑπάρξεως θεάτρου πληροῖ, διότι καὶ ἑτοιμόρροπον εἶνε, καὶ ἀπόκεντρον καὶ ὑποτελὲς εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν θεωρείων, καὶ εἰς πᾶσαν βροχὴν καὶ πνοὴν ἀνέμου ἀναπεπταμένον, τὸ δὲ ἡμιτελὲς ἔτι νέον θέατρον ἔχει πάντη ἄλλον τὸν προορισμὸν οὐδὲ δύναται ἀνθρωπίνως ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἑλληνικῶς νὰ ἐλπισθῇ ἡ ἀποπεράτωσις αὐτοῦ, μόνη διέξοδος, ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς καταστάσεως ἐνδεικνυομένη, εἶνε ἡ οἰκοδομὴ νέου θεάτρου.

Δὲν διατρίβω περὶ τὰς ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας τῆς οἰκοδομῆς, διότι οὔτε τῆς ἐμῆς ἁρμοδιότητος οὔτε τοῦ παρόντος εἶνε. Νομίζω ὅμως ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσω τοῦτο καὶ μόνον· ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ νέου θεάτρου οὔτε ὑπερβολικῶς εὐρὺ οὔτε ἐπιδεικτικῶς πολυτελὲς πρέπει νὰ γείνῃ. Ἐπὶ πολλῶν δυστυχῶς πραγμάτων, καὶ κτιρίων ἰδίως, ἐφαρμόζεται παρ' ἡμῖν ἀπὸ πολ-

λοῦ ἤδη τὸ ὁλέθριον σύστημα τῆς πτωχαλαζόνος ἐπιδείξεως. Ἀρχίζομεν πάντα μεγάλα, καὶ τ' ἀφίνομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡμιτελῆ, διότι ἀπολείπουσιν ἡμᾶς τὰ μέσα τῆς ἀποπερατώσεως. Ἂς μὴ ἐφαρμοσθῇ τὸ σύστημα τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ νέου θεάτρου. Ἄλλως δὲ ἄπταιστον ἀξίωμα ἐπὶ πάσης θεατρικῆς ἐπιχειρήσεως εἶνε, ὅτι προτιμότερον νὰ περισσεύωσι καθ' ἑσπέραν θεαταὶ παρὰ νὰ περισσεύωσι θέσεις. Ἂν ἑπομένως τὸ οἰκοδομηθησόμενον θέατρον δύναται νὰ χωρήσῃ ὀκτακοσίους περίπου θεατάς, πάντας καθημένους, —καὶ τοῦτο εἶνε σπουδαιότατον διὰ δραματικὰς παραστάσεις, — οὐ μόνον εὐκταῖον, ἀλλ' ὑπερβαῖνον ἴσως πᾶσαν προσδοκίαν καὶ μέγα ἀληθῶς κατόρθωμα θὰ ἦνε, ἂν αἱ θέσεις αὗται πληροῦνται καθ' ἑσπέραν.

Ἂς ὑποθέσωμεν, κύριοι, ὅτι κατωρθώθη τέλος ἡ ἵδρυσις τοῦ οἴκου, καὶ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς οἰκίσεως αὐτοῦ. Τίνες θέλουσι τὸν κατοικήσει; Ἡ ἐρώτησις αὕτη φέρει εἰς ἐξέτασιν τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν προτεθέντων τριῶν ζητημάτων, τοῦ περὶ τῆς μορφώσεως ἐπαρκοῦς θεατρικοῦ θιάσου

Ὅτι οἱ πλεῖστοι δυστυχῶς τῶν ἀποτελούντων σήμερον τοὺς διαφόρους ἑλληνικοὺς θιάσους ἠθοποιῶν εἰσὶ κατώτεροι λόγου, δυσκόλως, ὡς προέλεγον, δύναταί τις ν' ἀμφισβητήσῃ. Ὅτι ὅμως ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν καί τινες, ἄνδρες ἰδίως, δυνάμενοι νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑγιὴς πυρὴν τοῦ μέλλοντος, μορφούμενοι, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἀναμορφούμενοι διὰ προσφόρου διδασκαλίας, δυσκόλως ἐπίσης δύναται ν' ἀρνηθῇ ὁ μὴ ἐκ γενικῆς προκαταλήψεως βάλλων λίθον κατὰ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν. Πλὴν τοῦτο εἶνε πάντη δευτερεύουσα τοῦ ζητήματος ὄψις, οὐδὲ δύναταί τις νὰ θεμελιώσῃ ἀσφαλῶς ἐπὶ τοιαύτης βάσεως τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ μέλλοντος δραματικοῦ θιάσου τοῦ νέου θεάτρου. Διότι, τίς οἶδεν! — ἴσως οἱ κύριοι οὗτοι δὲν θελήσωσι πλέον νὰ καταβῶσιν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κλίμακος, εἰς ἣν πεποίθησιν ἔχουσιν ὅτι ἀνέβησαν, εἰς τὰς κατωτέρας τῆς μαθητείας βαθμίδας· ἴσως αἱ παλαιαὶ αὐτῶν ἕξεις ἀποδειχθῶσι τοσοῦτον βαθέως ἐρριζωμέναι, ὥστε καὶ τῆς μαθητείας ἡ κλίμαξ νὰ μὴ ἔχῃ πλέον ἱκανὰς πρὸς κατάβασιν αὐτῶν βαθμίδας. Διὰ τοῦτο κυριώτατον μέλημα, ἅμα τῇ οἰκοδομῇ τοῦ θεάτρου, ἴσως δὲ καὶ πρὸ τοῦ πέρατος αὐτῆς, πρέπει νὰ καταστῇ ὁ ἐξ ὑπαρχῆς καταρτισμὸς θιάσου νέου, ἐκ προσώπων νέων. Ὁ θίασος οὗτος θέλει, ἐννοεῖται, περιλάβει κατ' ἀρχὰς δοκίμους μόνον· διότι, ὅσον εὔκολον εἶνε νὰ γνωσθῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ ἐξωτερικὰ προσόντα καλοῦ ἠθοποιοῦ, τουτέστιν ἡ εὐμελὴς αὐτοῦ ἀναβολή, ἡ εὐάρεστος μορφή του, τὸ μὴ χυδαῖον τοῦ ἤθους καὶ τῶν τρόπων αὐτοῦ, ἡ δραματικὴ ποιότης τῆς φωνῆς του, ἡ ἀμιγὴς πάσης διαλεκτικῆς κλαγγῆς προφορά του, καὶ ἄλλα δευτερεύοντα, τοσοῦτον ὅμως δύσκολον εἶνε νὰ διακριθῇ ἐκ προχείρου ἐξετάσεως, ἂν ὁ διάθεσιν ἔχων νὰ ὑποδυθῇ τοῦ ἠθοποιοῦ τὸν κόθορνον ἐπλάσθη εὐφυῶς ἐπὶ τούτῳ. Καὶ πῶς; θέλουσιν ἴσως ἐρωτήσει πολλοὶ ἐξ ὑμῶν. Πρέπει λοιπὸν καὶ ὁ ἠθοποιὸς νὰ γεννηθῇ, ὡς ὁ ποιητής, ὡς ὁ ζωγράφος, ὡς ὁ καλλιτέχνης; Βεβαίως, κύριοι· διότι καὶ ὁ ἠθοποιὸς εἶνε καλλιτέχνης, καὶ ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἔχει, ὡς αὐτός, τοῦ ἐμφύτου ἐκείνου πυρός, τοῦ ἐγγενοῦς ἐκείνου ταλάντου, ὅπερ ἀδύνατον εἶνε ν' ἀποκτηθῇ διὰ μελέτης καὶ διδασκαλίας.

Ἔργον τοῦ ἠθοποιοῦ δὲν εἶνε μόνον, ὡς κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπολαμβάνουσιν οἱ τὸ ἐπιτήδευμα τοῦτο ἐκλέγοντες, ν' ἀποστηθίζῃ, καλῶς ἢ κακῶς, τὸ μέρος του καὶ ν' ἀπαγγέλλῃ αὐτὸ ἀπὸ σκηνῆς μετά τινος, πολλῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐμφάσεως, διαστέλλων μὲν ἀγρίως τὰ βλέμματα καὶ βροντοφωνῶν καὶ χειρονομῶν ὡς μύλος ἀνεμοκίνητος, ἂν τὸ μέρος του εἶνε τραγικόν, — πολλάκις δὲ καὶ ἂν δὲν εἶνε — μορφάζων δὲ τοὐναντίον καὶ κλασαυχενίζων ὡς κυβιστήρ, ἂν πρόκηται κωμῳδία. Ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ καὶ τὸ ἔργον του εἶνε πολὺ ὑψηλότερα. Ὁ ἠθοποιὸς εἶνε τὸ ὄργανον, δι' οὗ λαμβάνει σάρκα καὶ ψυχὴν τὸ δραματικὸν τοῦ ποιητοῦ δημιούργημα, εἶνε ὁ ἑρμηνεὺς τῆς μυχίας ἐμπνεύσεως τοῦ δραματοποιοῦ· εἶνε ὁ ἀπαραίτητος οὕτως εἰπεῖν συνεργάτης του, ὁ κεκλημένος νὰ ἐμφυσήσῃ ζωὴν καὶ πνεῦμα εἰς τὰ δραματικὰ πρόσωπα, ἅτινα ἡ δημιουργὸς ἐκείνου φαντασία ἐκάλεσεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν εἴτε ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς φαντασίας αὐτοῦ, εἴτε ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, παρόντος ἢ παρελθόντος. Ἵνα τοῦτο κατορθώσῃ ὁ ἠθοποιός, πρέπει ἐν πρώτοις μὲν καὶ πρὸ πάντων νὰ λησμονήσῃ ἑαυτόν, τὰς ἕξεις του, τὴν φωνήν του, τὰς χειρονομίας του, τὸ ἦθός του, τὴν ἀτομικότητά του· μετὰ τοῦτο δέ, νὰ ὑποδυθῇ ἐντελῶς τὸν νέον ἄνθρωπον, ὃν ἐκλήθη νὰ παραστήσῃ ἀπὸ σκηνῆς· νὰ ἐνσαρκωθῇ τὰς ἰδέας αὐτοῦ καὶ τὰ πάθη, τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς συνηθείας αὐτοῦ, τὴν φωνήν του, τὸ βῆμά του, τοὺς τρόπους του, καὶ αὐτόν, εἰ δυνατόν, τὸν βῆχα καὶ τὸν πταρμὸν αὐτοῦ. Ὅπως λησμονήσῃ ἐντελῶς ὁ θεατὴς ὅτι βλέπει ἐπὶ σκηνῆς τὸν κύριον Γεώργιον ἢ τὸν κύριον Δημήτριον, καὶ ὑπολάβῃ ἐν στιγμῇ ἐξάλλου καὶ ἀνεξηγήτου φαντασιώσεως,— ἐκείνης ἀκριβῶς ἥτις ἀποτελεῖ τὸ δραματικὸν γόητρον—ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ὁλόσωμον τὸν Μάκβεθ τοῦ Shakespeare ἢ τὸν φιλάργυρον τοῦ Molière, ἔχει ἀνάγκην ὁ ἠθοποιὸς πολλῆς δημιουργοῦ φαντασίας, μεγάλης ἀφαιρετικῆς ψυχικῆς δυνάμεως, ἐκτάκτου δώρου παρατηρήσεως, καὶ μιμητικῆς ἱκανότητος ἐξόχου. Τὰς ἀρετὰς ταύτας, ἃς δὲν ἐδαψίλευσε δυστυχῶς ἡ φύσις εἰς πάντας τοὺς θνητούς, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ ἐμφύτους ὁ ὑποκριτής,

ἵνα κληθῇ ἀληθὴς καλλιτέχνης. Ἂν δὲν τὰς ἔχῃ, εἰς μάτην κοπιᾷ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὰς ἔχῃ, πάλιν δὲν ἀρκεῖ. Ὁ ἠθοποιὸς πρέπει νὰ ἐκπαιδευθῇ. Πρέπει ἐν πρώτοις νὰ μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ· οὐχὶ ὅπως ἀναγινώσκουσι τὰ παιδία τὸν Ῥοβινσῶνά των, ἀλλ' ὅπως πρέπει ν' ἀναγινώσκεται ἓν ποίημα, εἷς λόγος ῥητορικός, μία δέησις πρὸς τὸν Θεόν, εἷς ἁπλοῦς μῦθος τοῦ Αἰσώπου. Ταῦτα δὲν ἀναγινώσκονται πάντα ὁμοίως, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ μυστήριον τῆς δραματικῆς ἀναγνώσεως. Ἐτόλμησα πρὸ ἐτῶν πολλῶν, διατελῶν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σχετικῶς ἀκμάζοντος τότε ἑλληνικοῦ θεάτρου, νὰ παρατηρήσω εἰς ἕνα τῶν ἠθοποιῶν, ὅτι δὲν ἤξευρε ν' ἀναγινώσκῃ. — «Αὐτὸ δὰ μᾶς ἔλειπε, μοὶ παρετήρησεν ὁ ταλαίπωρος, βαθύτατα προσβληθείς, διότι δὲν εἶχεν ἐννοήσει τί ἔλεγον, αὐτὸ δὰ μᾶς ἔλειπε, ν' ἀρχίσωμεν πάλι τὸ ἄλφα βῆτα.» Ὁ ἠθοποιὸς ἐκεῖνος μοὶ ἔλεγε τότε ὅ,τι καὶ σήμερον ἔτι φρονοῦσι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοί. Ἀνάγνωσις! καὶ τί αὐτῆς εὐκολώτερον; Ἀρκεῖ ν' ἀκούωνται καθαρὰ αἱ συλλαβαί, νὰ προφέρωνται διακεκριμέναι αἱ λέξεις, νὰ σημαίνωνται τὸ πολὺ πολὺ αἱ τελεῖαι στιγμαὶ καὶ τὰ τέλη τῶν φράσεων, καὶ . . . φθάνει· ἴσως καὶ περισσεύει.

Καὶ ὅμως, κύριοι, ἡ προσήκουσα ἀνάγνωσις οἱουδήποτε κειμένου εἶνε δυσχερέστατον καὶ δυσεκβολώτατον ἐγχείρημα, τοσούτῳ δὲ δυσχερέστερον, ὅσῳ βαθύτερα καὶ ποικιλώτερα εἶνε τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς. Ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ ψιθύρου τῆς ἑσπερινῆς προσευχῆς μέχρι τῆς βροντώδους φωνῆς τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τῆς ὀξείας κραυγῆς τοῦ τρόμου, ἡ φωνὴ ἡμῶν, οὐ μόνον διατρέχει κατ' ἔντασιν καὶ ποσὸν ὁλοκλήρους κλίμακας, ἀναλόγους περὶ τὰς μουσικὰς διαπασῶν, ἀλλὰ καὶ ποικίλλεται, κατὰ ποιὸν καὶ χρῶμα, οὕτως εἰπεῖν, μέχρι λεπτοτάτων καὶ σχεδὸν ἀδιακρίτων φθορῶν. Ἡ φωνὴ δὲ αὐτή, ἥτις οὐ μόνον ψάλλουσα ἀλλὰ καὶ λαλοῦσα ἁπλῶς εἶνε ἀληθὲς μουσικὸν ὄργανον, δὲν ἐδόθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς φύσεως τελεία, ἀκριβής, ὁμοία καὶ ἠσκημένη· ἀσκοῦμεν μὲν αὐτὴν ἀνδρούμενοι, ἀτελῶς καὶ ἀνεπιγνώστως, ἐννοεῖται, ἡμεῖς οἱ μὴ ἠθοποιοί, ὀφείλουσιν ὅμως ν' ἀσκήσωσιν αὐτὴν κατὰ τέχνην οἱ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο κεκλημένοι, ἂν θέλωσι νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἱκανὴν εἰς ἔκφρασιν παντὸς αἰσθήματος, ἂν θέλωσι νὰ μεταδώσωσι τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην αὐτῶν συγκίνησιν εἰς τοὺς ἀκροατάς των, ἂν θέλωσιν αὐτοὶ πρῶτοι νὰ συγκινηθῶσι. Ναί, κύριοι, ἂν θέλωσιν αὐτοὶ πρῶτοι νὰ συγκινηθῶσι. Τοῦτο φαίνεται, ἴσως, παράδοξον εἰς πολλοὺς ἐξ ὑμῶν, καὶ ὅμως εἶνε ἀληθέστατον. Δύναταί τις, ἀναγινώσκων ποίημά τι νὰ ἦνε ἀληθῶς καὶ ἐνδομύχως συγκεκινημένος· δὲν θέλει ἐν τούτοις κατορθώσει νὰ μεταδώσῃ τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀκροατήν, ὅσον ἐπὶ τούτῳ καὶ ἂν καταβάλῃ ἀγῶνα, ἂν ἡ φωνὴ αὐτοῦ δὲν πάλλεται ἐκ τῆς ἐνδομύχου ἐκείνης συγκινήσεως· τἀνάπαλιν δέ, ἂν ἡ φωνὴ αὐτοῦ δονῆται συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν ἀπαγγελλομένων, θέλει ἀναποδράστως συγκινήσει αὐτὸν πρῶτον καὶ τοὺς ἀκροατάς του κατόπιν, ἔστω καὶ ἂν οὐδεμία ἐνδόμυχος συγκίνησις εἶχε πρότερον ταράξει τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ἡ διακεκριμένη Γαλλὶς ἠθοποιὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ Talma, ὅτι τὰ δάκρυα ἅτινα ἔχυνεν ἀπὸ σκηνῆς ὡς Ἀνδρομάχη ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς φωνῆς της, ἡ δὲ Ῥαχὴλ ἐβεβαίου πολλάκις, ὅτι τότε μάλιστα ἐγοήτευε τοὺς ἀκροατὰς αὐτῆς ὁσάκις ἡ ἰδία αὐτῆς φωνὴ ἐγοήτευε τὰ ὦτά της.

Πλὴν δὲ τῶν μυστηρίων τούτων τῆς φωνῆς, πόσα ἔτι ἄλλα ἔχει νὰ μυηθῇ ὁ ἠθοποιός, πρὶν ἢ κατορθώσῃ ν' ἀναγινώσκῃ ὀρθῶς καὶ ἀπταίστως! Ἡ προφορὰ τῶν γραμμάτων, ὁ χρόνος τῶν συλλαβῶν — οὐχὶ κατὰ τὰς γραμματικὰς ἀλλὰ τὰς δραματικὰς ἀπαιτήσεις —, ἡ στίξις τῶν φράσεων, τὸ ἐπίκαιρον τῆς ἀναπνοῆς, καὶ ἰδίως, τὸ δυσχερέστατον πάντων, — ὁ τρόπος καθ' ὃν πρέπει νὰ καταλήγῃ ἑκάστοτε ἡ φράσις· ταῦτα πάντα οὔτε εὔκολα εἶνε, οὔτε ἐκ τοῦ προχείρου μανθάνονται, οὔτε αὐτοσχεδιάζονται, ὡς φαίνονται δυστυχῶς ὑπολαμβάνοντα τὰ μέλη τῶν ἑλληνικῶν θιάσων.

Καὶ ταῦτα μὲν δι' ὀλίγων, προχείρων πάντως καὶ ἀτελῶν περὶ τῆς ἀναγνώσεως. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῆς πολλὰ ἔτι ἄλλα ὀφείλει νὰ διδαχθῇ, καὶ νὰ μάθῃ ὁ ἠθοποιός. Ἡ χειρονομία, ἡ στάσις καὶ κίνησις τοῦ σώματος, τὸ βάδισμα, ἡ ἐνδυμασία, καὶ τοῦ προσώπου ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη διαμόρφωσις, τὸ προσωπεῖον τουτέστι τοῦ ἠθοποιοῦ, ἀπαιτοῦσι μελέτην μακράν, διδασκαλίαν νοήμονα καὶ ἄσκησιν ἐνδελεχῆ.

Πῶς θὰ διδαχθῶσι ταῦτα πάντα τὰ μέλη τοῦ θιάσου, ὃν ὑποθέτομεν καλούμενον νὰ ἐγκαινίσῃ τὸ νέον ἡμῶν θέατρον;

Ἐλέχθη ἄλλοτε καὶ ὑπεστηρίχθη ὡς σκόπιμον, νομίζω δὲ μάλιστα ὅτι καὶ κατωρθώθη ἐν μέρει, χάρις εἰς γενναιόδωρον ἰδιωτικὴν χορηγίαν, ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν Ἑσπερίαν νέοι τινές, ἱκανῶς μορφωμένοι, ὅπως παιδευθῶσιν ἐκεῖ τὴν μιμητικήν. Ἀγνοῶ ἂν ἡ γενομένη ἀπόπειρα θέλει καρποφορήσει· τὸ εὔχομαι, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐλπίζω. Δὲν τὸ ἐλπίζω δὲ διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: α'.) διότι δυσχερέστατον, ἂν μὴ ἀδύνατον, ὡς προέλεγον, μοὶ φαίνεται, νὰ διαγνωσθῇ ἐκ προοιμίων, καὶ χωρὶς τῆς ἀπὸ σκηνῆς δοκιμασίας, ἂν οἱ ἀποστελλόμενοι ἔχουσιν οὐ μόνον φυσικὴν διάθεσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ἠθοποιοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔμφυτον καὶ ἀπαραίτητον ἐπὶ τούτῳ τάλαντον — β'.) διότι πιθανώτερον εἶνε οἱ ἀποστελλόμενοι οὕτως ἀνεξέταστοι καὶ ἀδοκίμα-

στοι ν' ἀσχοληθῶσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ περὶ πᾶν ἄλλο ἔργον μᾶλλον ἢ περὶ τὴν ἠθοποιΐαν, καὶ νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρίδος πᾶν ἄλλο ἢ ἠθοποιοί, ἀφοῦ οὐδὲν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των συνέδεεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ θεάτρου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐπανελήφθη παρ' ἡμῖν, ἐπὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀποστολῶν, ὁ δὲ φόβος μου οὗτος δὲν εἶνε, νομίζω, πάντη ἀδικαιολόγητος. Οὐδὲν ἀπίθανον ὁ ἀποστελλόμενος ἵνα σπουδάσῃ τὴν μιμητικήν, νὰ ἐπιστρέψῃ, ἂν ἐπιστρέψῃ, μετά τινα ἔτη, ἀξιῶν, ἂν μή τι ἄλλο, ἀλλὰ τοὐλάχιστον νὰ καταλάβῃ ἕδραν συγκριτικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ.

Διὰ τοῦτο καὶ ἄλλοτε, ἐν ἐπανειλημμέναις ἐπιτροπαῖς, ἀντετάχθην πάσῃ δυνάμει εἰς τὴν διὰ τοιαύτης μεθόδου μόρφωσιν Ἑλλήνων ὑποκριτῶν, καὶ σήμερον ἔτι φρονῶ ἀδιστάκτως, ὅτι οἱ πρῶτοι τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου ἠθοποιοὶ πρέπει ἀναγκαίως νὰ προπαιδευθῶσιν ἐν Ἀθήναις, ποδηγετούμενοι μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ ἀνδρῶν σχετικῶς εἰδημόνων, ὁποῖοι δὲν λείπουσι, νομίζω, ἐν Ἀθήναις, διδασκόμενοι δὲ τελειότερον κατόπιν ὑπὸ εἰδικοῦ διδασκάλου, μετακληθησομένου ἐξ Εὐρώπης, εὐθὺς ὡς τὰ μέσα τοῦ θεάτρου τὸ ἐπιτρέψωσιν. Ἐννοεῖται, καὶ ταῦτα ἀναφέρω ἁπλῶς ὡς αὐθυπακουόμενα, ὅτι οἱ νεαροὶ θιασῶται πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ διδαχθῶσι ξένην τινὰ γλῶσσαν, τὴν γαλλικὴν κατὰ προτίμησιν, ἵνα δύνανται βραδύτερον νὰ συνεννοῶνται μετὰ τοῦ ξένου διδασκάλου των· ὅτι πρέπει νὰ μάθωσι μουσικὴν καὶ χορόν, ἵνα μορφώσωσι τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ τὰς σωματικάς των κινήσεις, καὶ ὅτι οἱ διακριθησόμενοι ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς πρέπει ν' ἀποσταλῶσιν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὰς πρωτευούσας τῆς Ἑσπερίας πόλεις, ἵνα διδαχθῶσιν ἐξ ὄψεως τῶν μεγάλων ἠθοποιῶν ὅσα δὲν ἔμαθον οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ μάθωσιν ἐν Ἀθήναις.

Δὲν ἰσχυρίζομαι βεβαίως, κύριοι, ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου θ' ἀποκτήσωμεν εὐθὺς ἀμέσως καὶ διὰ μιᾶς, ὡς διὰ θαύματος, ἠθοποιοὺς μεγάλους, δυναμένους νὰ ὑποκρίνωνται τὸν Ἅμλετ ὡς ὑπεκρίνετο αὐτὸν ὁ Devrient καὶ ὁ Dessoir, καὶ ὡς ὑποκρίνεται αὐτὸν ὁ Salvini· εἰμὶ ὅμως ἀδιστάκτως πεπεισμένος, ὅτι θ' ἀποκτήσωμεν κἂν ἠθοποιούς, οἵτινες δὲν θὰ τολμῶσιν νὰ τὸν ὑποκρίνωνται, καὶ τοῦτο θὰ ἦνε, νομίζω, οὐχὶ εὐκαταφρόνητον κέρδος.

Μοὶ ὑπολείπεται ἔτι, κύριοι, καίτοι φοβοῦμαι μὴ ἐξήντλησα ἤδη τὴν ὑμετέραν ὑπομονήν, νὰ προσθέσω ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ καταρτισμοῦ δραματολογίου.

Ὅτι ἡ ἵδρυσις μονίμου ἐθνικοῦ θεάτρου ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ τακτικὴ ἀπὸ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ διδαχὴ δραματικῶν ἔργων, θέλουσιν ἀναπτύξει βαθμηδὸν καὶ προαγάγει τὴν νηπιάζουσαν ἔτι δραματικὴν ἡμῶν φιλολογίαν, οὐδεμία βεβαίως ἀμφιβολία· τοῦτο δὲ ἰδίως ἔσται τὸ μέγιστον καὶ κάλλιστον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ ἐπιχειρήματος. Μέχρις οὗ ὅμως καρποφορήσῃ ἡ ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν εὐάρεστος αὐτὴ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, μέχρις οὗ τὸ θέατρον γεννήσῃ ἔργα πρωτότυπα, ἀνάγκην ἔχει νὰ ζήσῃ καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ τραφῇ. Διπλῆ δὲ πρέπει καὶ δύναται νὰ γείνῃ, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐργασία πρὸς παρασκευὴν τῆς πρώτης καὶ προχείρου τροφῆς τοῦ νεαροῦ θεάτρου. Πρῶτον μὲν νὰ περισυναχθῶσι, διὰ προσφόρου καὶ αὐστηρᾶς ἐκλογῆς, τὰ ὁπωσδήποτε ἄξια λόγου καὶ σκηνικῆς διδαχῆς ἐκδεδομένα ἤδη δραματικὰ ἔργα, πρωτότυπα ἢ μεταπεφρασμένα, παλαιότερα καὶ νεώτερα, καὶ νὰ ἁρμοσθῶσι μὲν πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς γλώσσης ὅσα τυχὸν ἐξ αὐτῶν ἤθελον εἶναι ἀπηρχαιωμένα, νὰ διασκευασθῶσι δὲ δι' εὐλαβοῦς διορθώσεως ὅσα ἤθελον κριθῆ μὴ δυνάμενα ἄλλως νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς σκηνικῆς παραστάσεως. Αἱ ἐλαφραὶ αὗται διασκευαὶ καὶ διορθώσεις εἶνε συνηθέσταται σήμερον εἰς πάντα τὰ δραματικὰ θέατρα τῆς Ἑσπερίας, οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀσέβεια πρὸς τὴν μνήμην τῶν ποιητῶν. Δεύτερον δέ,—καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἀναγκαιότερον,—πρέπει νὰ ἐκλεχθῶσι καὶ προταθῶσιν εἰς μετάφρασιν ξένα δραματικὰ προϊόντα, κλασικὰ ἢ νεώτερα, χρήσιμα καὶ πρόσφορα εἰς τὸ ἀρτιγενὲς ἑλληνικὸν θέατρον καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἐκλεχθησόμενα ὑπὸ ἁρμοδίων προσώπων, ἅτινα καὶ θέλουσι κρίνει τὰς ἑλληνικὰς αὐτῶν μεταφράσεις. Περιττόν, ἐννοεῖται, εἶνε καὶ νὰ παρατηρηθῇ κἄν, πόσον σπουδαία πρέπει νὰ καταβληθῇ προσοχὴ περί τε τὴν ἐκλογὴν τῶν δραμάτων καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς μεταφράσεως. Ἱκανῶς μέχρι τοῦδε ἐγέλασε τὸ κοινόν, βλέπον διακωμῳδούμενα ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς πάντα σχεδὸν τὰ μεγάλα δραματικὰ πρόσωπα τῆς ξένης φιλολογίας. Ἂς μὴ φορτισθῇ καὶ ἡ ῥάχις τῶν νέων ἠθοποιῶν διὰ τοιούτων κολοσσιαίων ὄγκων, ὑφ' οὓς πολλάκις, καὶ πρὸς θυμηδίαν μόνον τῶν θεατῶν, κατεσυντρίβησαν ἠθοποιοὶ μεγάλοι καὶ ὀνομαστοί. Οὐ μόνον περιττὸν καὶ ἄσκοπον εἶνε, ἀλλὰ καὶ ἀσεβὲς πρὸς τὴν δόξαν τῶν μεγάλων ποιητῶν, νὰ μεταποιῶμεν εἰς κωμῳδίας τὰ ἔργα των. Ἀρκετὰ δ' ἐπίσης διεσκέδασαν ἕως σήμερον οἱ ἀκροαταὶ τῶν ἑλληνικῶν παραστάσεων, ἀκούοντες τὰς ὑπηρετρίας ὁμιλούσας ὡς βιβλία —κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν — καὶ τῶν ἠθοποιῶν τὴν οὐχὶ λίαν εὐκίνητον γλῶσσαν περιπλεκομένην εἰς τὸν ἀδιεξίτητον λαβύρινθον φράσεων συνθηματικῶν. Καιρὸς εἶνε γλῶσσα τῆς σκηνῆς νὰ γείνῃ ἡ ἀληθής, ἡ φυσική, ἡ ὁμιλουμένη ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἵνα καὶ οἱ ὑποκριταὶ δύνανται νὰ τὴν ὁμιλῶσιν ἀπροσκόπτως καὶ οἱ ἀκροαταὶ

νὰ τὴν ἀκούωσι χωρὶς δυσφορίας ἢ μειδιάματος.

Περαίνων, κύριοι, τὴν πρόχειρον ταύτην καὶ ἀτελῆ πάντως μελέτην περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν νομίζω ἐφικτὴν τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν σκηνῆς, ἀπέχω παντὸς λόγου περὶ ἄλλων τινῶν δευτερευόντων ζητημάτων, ὁποῖα εἶνε τὸ τῆς διοικήσεως τοῦ θεάτρου, τὸ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ μέλλοντος τῶν ἠθοποιῶν, τὸ τῆς ἀμοιβῆς τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν, τὸ τῆς νομικῆς περιφρουρήσεως τῆς διανοητικῆς αὐτῶν ἰδιοκτησίας καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπουσιωδέστερον. Περὶ τούτων εὔκαιρον ἀφορμὴν σκέψεως καὶ ἐνεργείας θέλει παράσχει ἡ ἵδρυσις τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ θιάσου αὐτοῦ ὁ καταρτισμός. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἂς εὐχηθῶμεν, ὅσοι δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἄλλο τι περισσότερον, νὰ ἐπιστῇ μὲν ταχέως ἡ ὥρα ἐκείνη, νὰ συναντηθῶμεν δὲ καὶ πάλιν ἐσπέραν τινά, ὅσον τὸ δυνατὸν προσεχῆ, κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου, καὶ νὰ εὐφημήσωμεν, οὐχὶ ἐξ ἀνοχῆς ἢ παρακλήσεως, ἀλλ' αὐθορμήτως καὶ ἐξ ἐνδομύχου ὑπαγορεύσεως, τὸν νεαρὸν αὐτοῦ θίασον.

Αγγελος Βλαχος.

Ο ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ

—Ἐδῶ εἶνε, ἐφθάσαμεν, μοὶ εἶπεν ὁ φίλος μου σταματήσας.

Καὶ εἰσήλθομεν εἰς ἓν καπηλεῖον τῆς Πλάκας, παρὰ τὸν στρατῶνα τῆς χωροφυλακῆς, εἰς ἓν τῶν πενιχρῶν καὶ χαμηλῶν ἐκείνων καπηλείων ἅμα καὶ μαγειρείων, ἐν οἷς παρὰ τὸ βαρέλιον τοῦ ρητινίτου ἐκτίθενται καὶ δύο τρεῖς καπνισμέναι χύτραι ὀσμὴν λίπους ἢ ταγγοῦ ἐλαίου ἀποπνέουσαι.

— Φώναξε τὸ γέρο, Γιάννη, εἶπεν ὁ φίλος μου πρὸς τὸν γενειοφόρον κάπηλον.

Οὗτος δὲ εἰσῆλθε διὰ μικρᾶς θύρας εἰς τὴν συγκοινωνοῦσαν οἰκίαν, καὶ ἤκουσα φωνὴν ἠχηρὰν ἀποκρινομένην: «Ἔρχομαι!»· μετ' ὀλίγον δὲ ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας ἐνεφανίσθη, εὐθυτενὴς καὶ μὲ σταθερὸν βῆμα, γέρων μετρίου ἀναστήματος, μεσοπόλιον ἔχων τὸ γένειον καὶ ὑγροὺς τοὺς ὀφθαλμούς, μέλανα σκοῦφον φορῶν διὰ γαλαζίου μανδηλίου περιδεδεμένον, γελέκι ἀνοικτὸν ἐμπρὸς καὶ σταυρωτὸν καὶ πλατὺ κυανοῦν νησιωτικὸν βρακίον.

Ἀφοῦ ἐχαιρέτισε στηρίξας τὴν παλάμην ἐπὶ τοῦ στήθους του καὶ ὑποκλίνας, ἦλθε κ' ἐκάθησε πλησίον μας.

Τὸν παρατήρουν μὲ συγκίνησιν· μοὶ ἐφαίνετο ὡς νὰ ἤρχετο ἐκ τοῦ βάθους τοῦ παρελθόντος, ὡς ταξειδιώτης ἐξ ἀπωτάτης καὶ θαυμασίας χώρας ἐπιστρέψας, κομίσας ἐκεῖθεν πληγὰς καὶ συγκινήσεις, καὶ παραδόσεις μεγαλείου καὶ ἡρωϊσμοῦ.

— Παπποῦ, τῷ λέγει ὁ φίλος μου πρὸ πολλοῦ γνωρίζων αὐτόν, ὁ νέος αὐτὸς ἐδῶ ἦλθε νὰ σὲ ἰδῇ, ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸ στόμα σου διὰ τὰ *μπουρλότα*.

Μετέβην νὰ τὸν ἀκούσω διηγούμενον, πῶς ἐπυρπόλησε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν Μεθώνην· ἀλλ' ὁ γέρων πικρῶς ἀπογοητευμένος δὲν ἐπείθετο τίποτε συνήθως νὰ εἴπῃ. Ἀλλ' ἅμα ἤρχιζε τὴν περὶ πυρπολικῶν ἀφήγησιν, ἡ φαντασία του ἐθερμαίνετο, ὁ γέρων ἀνετριχίαζεν ὡς πολεμικὸς ἵππος, ὀσφραινόμενος πυρίτιδα, αἱ ἀναμνήσεις ἠνωρθοῦντο ζῶσαι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ διηγεῖτο τὴν ἱστορίαν του λησμονῶν ἐν τῷ πολεμοχαρεῖ του ἐνθουσιασμῷ ὅτι τοῦ δράματος ἐκείνου δὲν ἦτο θεατὴς ἀλλ' ἥρως.

Ἐστράφη λοιπὸν πρὸς ἐμέ:

—Γιὰ τὰ μπουρλότα, παιδί μου, θέλεις νὰ σοῦ 'πῶ; Τὰ μπουρλότα ἤτανε καράβια πέντε ὡς δέκα χιλιαδῶν κοιλῶν, ἔκαναν λούκια ἀπὸ μπαροῦτι καὶ ς' τὴν ἄκρη ἔβαζαν βώλους ἀπὸ μπαροῦτι ζυμωμένο· τ' ἀνάβαν μὲ κάτι κλαδιὰ σὰν αὐτὰ ποῦ ἀνάβουν τοὺς φούρνους· ἀπὸ 'πίσου ἀπ' τὸ καράβι ἦταν ἕνα παραθύρι καὶ πηδοῦσες ς' τὴ βάρκα· ὅποιος εἶχε καρδιὰ ἐκεινοῦ τοῦδιναν νὰ βάνῃ φωτιά. Μιὰ νύκτα εἴμασθαν 'μπρὸς ς' τὰ Μοθωκόραναι· ἡ τουρκικὴ ἁρμάδα ἦταν ἀραγμένη ς' τὸ λιμάνι.

Ὁ φίλος μου κ' ἐγὼ προσείδομεν ἀλλήλους μειδιῶντες διότι ἐπέτυχε τὸ τέχνασμα· ἀλλ' ὁ γέρων, ὅστις τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔβλεπεν ἤδη τὸν τουρκικὸν στόλον περισσότερον παρ' ἡμᾶς, δὲν εἶδε τὸ μειδίαμα καὶ ἐξηκολούθησε.

Ὁ καπετάνιος ἔβαλε ἐμένα μπουρλοτιέρη· ἄ, τί χαρὰ ἦταν ἐκείνη! μέσα σὲ τόσα παληκάρια ἕνα κ' ἕνα νὰ διαλέξῃ γιὰ μπουρλοτιέρη ἕνα παιδί, εἰκοσιτεσσάρω χρονῶ, ἕνα ξένο παιδί, Μυτιληνιό, δὲν ἤτανε 'λίγο πράμμα· νά, τὸ θυμοῦμαι! ὄξω σ' τὰ Μόθωνα οὔτε κανδῆλι δὲν ἔφεγγε, σκοτάδι καὶ νέκρα· ἡ πούλια ἔδειχνε μεσάνυχτα· οἱ Τουρκαλάδες ροχάλιζαν βαρειὰ μὲς σ' τὰ καράβια τους· ἡμεῖς ἐπήραμε τὸ μπουρλότο καὶ τραβοῦσαμε 'πάνω ς' τὴ φεργάδα· ἐγὼ ἀπίκο· μέσα ς' τὸ μπουρλότο μὲ τὸ δαυλὶ ς' τὸ χέρι· ζυγόνομε· ἡ φεργάδα μέσ' 'ς τὸ σκοτάδι ἔμοιαζε σὰν κανένα θεόρατο κατάμαυρο θηρίο· ζυγόνομε ἀκόμα· τί καρδιοχτύπι ἦταν ἐκεῖνο! ἂν μᾶς ἔνοιωθαν εἴμασθαν χαμένοι· μὰ κοιμοῦνταν βαρειὰ ὅλοι τους· ἄχ καὶ πῶς θὰ ξυπνήσετε ἀγάδες! ζυγόνομε ἀκόμα καὶ νὰ σου καὶ κολλοῦμε τὸ μπουρλότο σ' τὴ φεργάδα, κ' οἱ γκάτζοι ποῦχε 'μπρὸς μπερδεύθηκαν σ' τὰ σχοινιά της· κάνω τὸ σταυρό μου καὶ βάζω τὴ φωτιά. Ἐβρόντησαν τὰ οὐράνια, ἐτράνταξε τὸ λιμάνι· μὰ 'γώ, παιδί, βλέπεις, ἀτζαμῆς, σάστισα, δὲν

πήδηξα μέσ' ς' τὴν βάρκα, ποῦ ἔφυγε· ἔμεινα ς' τὸ μπουρλότο· ἡ κουπαστὴ τινάχκε ς' τὸν ἀέρα· καὶ νοιώθω ἕνα δυνατὸ πόνο 'ψηλὰ ς' τὸ ποδάρι μου, βλέπω πῶς πῆρε φωτιὰ τὸ κρέας μου καὶ πέφτω ς' τὴ θάλασσα· μὰ τότε ἔγεινε ἕνα κακὸ ποῦ δὲ μετάειδαν τὰ 'μάτια μου· ἡ φεργάδα ἄναψε μὲ μιᾶς γιατὶ εἶχε τζιμπχανὲ μέσα καὶ τινάχκε ς' τὸν ἀέρα· ἀνάμεσα ἀπὸ κᾶτι φλόγαις κόκκιναις, κίτριναις, γαλάζιαις, ποῦ σφύριζαν σὰν φείδια πετιοῦνταν ἡ φεργάδα κομμάτια κομμάτια· οἱ τουρκαλάδες, τᾶρμενα, τὰ κανόνια ἁρμένιζαν ς' τὸν οὐρανό· καὶ πέφτοντας περνοῦσαν 'πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου· ἔπεφταν τριγύρω μου πλάτς! πλούτς! Ἂν μ' εὕρισκε τίποτα θὰ μᾶφινε ς' τὸν τόπο· δός του βουτιαῖς καὶ μακροβούτια· μὰ βγάζοντας τὸ κεφάλι μου ἀπάνω γιὰ νὰ πάρω ἀνάσασι, μέσ' ς' τὴ κοσμοχαλασιὰ ἐκείνη εἶδα μιὰ βάρκα ν' ἄρχεται σιγά· ἂν εἶνε τούρκικη, εἶπα, θὰ 'πάγω μοναχός μου ς' τὸ φοῦντο γιὰ νὰ μὴ μὲ πιάσουν σκλάβο τὰ σκυλιά· ς' τὸ πολεμάρκο μὲ εἶχαν γιὰ χαμένο· βρὲ τὸ καϋμένο τὸ ξένο τὸ παιδί, εἶπαν, χάθηκε· μὰ ὁ Θεὸς τοὺς φώτισε κ' ἔστειλαν μιὰ βάρκα γιὰ νὰ ἰδῇ· ὄντας ζύγωσε κ' εἶδα πῶς ἦταν 'δική μας ἔβαλα ταῖς φωναῖς, γιατὶ τριγύρω μου ἔπλεαν τόσα κεφάλια, κορμιά, χαλάσματα, καὶ μ' ἔβαζαν ς' τὴ μέση σὰν νᾶταν θυμωμένα μαζί μου, κ' ἐγὼ τᾶμπωχνα γιὰ νὰ περάσω, ποῦ δὲν 'μποροῦσαν ἀπὸ μακρυὰ νὰ μὲ ἰδοῦν, νὰ μὲ γνωρίσουν· ἦρθαν, μ' ἐπῆραν, μ' ἐπήγανε ς' τὸ πολεμάρκο. Ὁ Καπετὰν Κριεζῆς εἶπε καὶ μ' ἄλειψαν μὲ σπίρτο· τὴν ἄλλη 'μέρα τὸ ποδάρι μου νταβοῦλι· κάναμε πανιὰ γιὰ τὴν Ὕδρα· μ' ἔβγαλαν ὄξω σ' ἕνα σπίτι, μ' ἔρριξαν ς' τὸ κρεββάτι· τὴν ἴδια 'μέρα ἕνας Ἐγγλέζος ἦρθε καὶ εἶδε τὸ ποδάρι μου· σὲ 'λίγο τὸν βλέπω καὶ ἔρχεται μὲ μιὰ κασετίνα καὶ μέσα ἕνα πριόνι.

— Βρέ, σκυλὶ ἀθεάφοβο, νὰ μοῦ κόψῃς τὸ ποδάρι μου ἦρθες, αἴ; καὶ παίρνω κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλό μου δυὸ πιστόλαις ποῦχα καὶ τὸν σημαδεύω τὸν Ἐγγλέζο· ἡ θωριά του ἔγεινε *κιπρίτι*· ἄφηκε κασετίναις καὶ πριόνια καὶ φευγιό.

Ἔρχεται ὁ Καπετὰν Κριεζῆς:

— Βρέ, Στρατῆ, θὰ 'πεθάνῃς βρέ, σὰν δὲν ἀφήσῃς νὰ σοῦ κόψουν τὸ πόδι σου.

— Κάλλιο νὰ 'πεθάνω, καπετάνιο μου, παρὰ νὰ ζῶ μισός, πριονισμένος, ἀνούφελος· γιὰ ὀλάκαιρος, γιὰ καθόλου· δὲν τὸν ἐθέλω τὸν Ἐγγλέζο· ἕνας Γιαννιώτης εἶν' ἐδῶ, μακάρι ἂς 'πεθάνω ς' τὰ χέρια του, αὐτὸν θέλω· ἦρθε, Χρηστάκη τὸν ἔλεγαν, ἔτσι σὰν αὐτὸ τὸ κρασὶ νὰ χυθῇ τὸ αἷμά μου, καὶ μοῦ λέγει: «σὲ δεκαφτὰ 'μέραις, θὰ σὲ σηκώσω». Μέβανε κᾶτι ἀλοιφαῖς, κᾶτι πράμματα· ς' τῆς δεκαεφτὰ εἶπε, ς' τῆς δεκαοχτὼ σηκώθηκα καὶ κατέβηκα μὲ τὰ δεκανίκια ὡς κάτω ς' τὴν πόρτα· μοῦδωκαν τότε βραβεῖο ὀκτακόσια γρόσια ἀπ' τὸ μεγάλο τὸ ταμεῖο· τᾶδινε ὁ μακαρίτης ὁ Λάζαρος ὁ Κουντουριώτης ἐὲ κείνους ποῦκαιγαν τούρκικα καράβια. Μιὰ 'μέρα ποῦ κᾶθουμουν σ' ἕνα σκαμνὶ ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα, πέρασε ὁ Καπετὰν Πολίτης, ὁ Γεώργης, καὶ μοῦ λέει: «Καλὰ σηκώθηκες, μὰ θὰ σ' ἀφήσωμε, καϋμένε Στρατῆ, πᾶμε γιὰ τὴν Κρήτη.—Κ' ἐγὼ θᾶρθω.—Ἔτσι λαβωμένος ποῦ δὲν 'μπορεῖς νὰ περπατήσῃς, τί θὰ κάνῃς;— Γιὰ νὰ βάζω φωτιὰ ς' τὰ τούρκικα τὸ χέρι μου εἶνε γερό. Μ' ἐκύτταξε καλά, μ' ἐχάϊδεψε ς' τὸν ὦμο. — Εἶσαι παιδὶ μὲ καρδιά, μοῦπε, καὶ μ' ἔγραψε ς' τὸ ρόλο του. Σαλπάραμε ἴσια γιὰ τὸν Μπαμπᾶ τῆς Κρήτης· ὁ Μπαμπᾶς 'πάγει ἔτσι, ἔτσι, κάνει γύρους· ς' τὸ λιμάνι μέσα μυρμηγκιὰ τὰ τούρκικα καράβια· 'μεῖς πηγαίναμε πρίμα· ἅμα 'μπήκαμε σηκώσαμε τούρκικη παντιέρα· μὰ ὁ διάβολος τῶφερε καὶ μὲ μιᾶς πιάνει μπουνάτσα, κάλμα, οἱ Τοῦρκοι μᾶς μυρίσθηκαν κ' ἤρχονταν ἀπάνω μας ἀπὸ παντοῦ.

— Χαθήκαμε, βρὲ παιδιά, λέγει ὁ καπετάνιος, διακόσαις βάρκαις γεμάταις μπαγιονέτα μᾶς βάλαν ς' τὴ μέση· κιγμᾶ θὰ μᾶς κάνουν.

Ἐγὼ ζυγόνω ς' τὸν καπετὰν Γεώργη καὶ τοῦ λέω:

— Καπετάνιο, θὰ γλυτώσουμε.

— Πῶς; βρὲ παιδί μου.

— Νά, νὰ τινάξω ἀναμεσῆς ς' ταῖς βάρκαις τὸ μπουρλότο, οἱ Τοῦρκοι θὰ τὰ χάσουν καὶ θὰ μᾶς ἀρήσουν νὰ φύγωμε. Τὸ δίνω φόκο· ἔλαψε ὁ κόσμος, 'μωρὲ 'μάτια μου· τινάχτηκε ὡς 'πάνω ς' τὰ σύννεφα· 'μεῖς ὅλοι μέσ' ς' τὴ βάρκα· μένα μ' ἐτράβηξαν γιατὶ δὲν μποροῦσα ἀκόμη νὰ πηδήξω· μὰ τὰ σκυλιὰ μᾶς εἶδαν ἀνάμεσα ἀπ' ταῖς φλόγαις καὶ τὸν καπνὸ ποῦ τραβοῦσαμε γιὰ τὸ καράβι καὶ 'σὰν ξεσάστισαν ἄρχισαν βροχὴ ἀπάνω μας τὰ βόλια· βίζ, βίζ, βούζαν, τριγύρω μας· 'γὼ ἤμουν ς' τὴ μέση κ' ἐτραβοῦσα κουπὶ γιατὶ ἤμουν χεροδύναμος κ' ἡ ὥρα, βλέπεις, ἤθελε δυνατὸ κουπί· μὰ νὰ σου κ' ἔρχεται ἕνα μολύβι, ἴσα μὲ δέκα δράμια, καὶ μοῦ φυτεύεται ἐδῶ, ς' τὸ ἄλλο ποδάρι· ἄλλος ς' τὸ κουπί! φώναξα κ' ἔπεσα ἀπὸ τὸ πάγκο μου. Μᾶς κυνήγησαν, μᾶς κυνήγησαν, μὰ οἱ βάρκες εἶχαν σκορπισθῆ καὶ 'μεῖς προπεράσαμε πολύ. Φτηνὰ τὴ γλυτώσαμε.

Ὄντας γυρίσαμε ς' τὴν Ὕδρα μὲ βλέπει ὁ Γιαννιώτης ὁ γιατρός.

— Ἀκόμα δὲν ἔγιανε τὸ ποδάρι σου, βρὲ Στρατῆ;

— Εἶνε τᾶλλο, γιατρέ μου.

Ἑβδομῆντα 'μέραις τῶχα δεμένο μ' ἕνα τσεβρέ· ὁ γιατρὸς μ' ἔβγαλε μὲ μιὰ τσιμπίδα τὸ βόλι, μὰ τὸ σημάδι ἀπόμεινε.

Ἀνέσυρε τὸ πλατύ του βρακίον καὶ ἄνωθεν τοῦ γόνατος εἴδομεν τὸ σημεῖον τοῦ τραύματος καὶ εἰς τὸν ἕτερον πόδα πλατεῖαν καὶ φοβερὰν οὐλὴν καυσίματος.

Ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀφήγησίν του, ἀλλ' αἴφνης σκιά της διῆλθε διὰ τοῦ μετώπου του, στυγνὴ θλῖψις συνέστειλε τὰ χαρακτηριστικά του καὶ ἐσίγησε. Ἐγὼ ἀπέμεινα θεωρῶν τὸν γέροντα ἐκεῖνον, τὸν πυροπλητήν, τοῦ ὁποίου οἱ λόγοι πρὶν ἐξέλθωσι ἐκ τοῦ στόματός του ἐζωγραφίζοντο ἐπὶ τῆς ἀρρενωπῆς μορφῆς του, καὶ ὅτε ὡμίλει περὶ τῆς πυροπληθείσης φεργάδας οἱ ὀφθαλμοί του ἐξήστραπτον ὡς νὰ εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνταύγειαν τῆς λάμψεώς της, καὶ ὅτε ἔλεγε «Τουρκαλάδες» συνέσφιγγε τοὺς στιβαρούς του γρόνθους καὶ τὸ χεῖλός του ἔτρεμεν ἐκ πολεμικοῦ μένους· τότε ἐνόησα τί ὑπέφερεν ἐν τῇ στενῇ, χαμηλῇ ἐκείνῃ εἱρκτῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπαράδερνε διὰ νὰ κερδίσῃ ποτήριον πρὸς ποτήριον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἡ φλογερὰ ἐκείνη ψυχή, ἡ πλασμένη διὰ τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, καὶ διὰ νὰ πολεμῇ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ ἐξυπνᾷ καὶ νὰ κοιμᾶται μὲ τὸν ρόχθον τῶν ἀφρισμένων κυμάτων καὶ τὸν συριγμὸν τῶν τουρκικῶν σφαιρῶν.

Ἔσφιξα μετὰ σεβασμοῦ τὴν πυρπόλον τοῦ στολοκαύστου χεῖρα· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἀπηρχόμεθα, ἡ σύζυγός του, γραῖα Ἀθηναία, ἥτις ἀπαρατήρητος ἵστατο ἀπό τινων στιγμῶν εἰς τὴν μικρὰν θύραν, ἀνεφώνησεν αἴφνης:

— Πρόσινο φύλλο δὲν μᾶς ἔδωκαν! ἄλλοι 'σὰν τὸ Στρατῆ μου εἶνε κ' εἶνε σήμερα· τὰ χαρτιὰ τᾶχομε, τὰ χαρτιά! Ἐστὴν ἐπιτροπὴν πρῶτο νούμερο βρέθηκε. Πενῆντα χρόνια μὲ τὰ χέρια του δίχως βοήθεια πάλαιψε μὲ τὴ φτώχια ὅσο νὰ μεγαλώσῃ τὰ παιδιά μας. Πῶς τὸ βαστᾷ ὁ Θεὸς τέτοιο ἄδικο!

— Γυναῖκα! σώπα! εἶπεν ὁ πυροπλητὴς ζωηρῶς ἀναπηδήσας· καὶ τὴν ἀκμὴν ἐκείνην τοῦ ὑπερογδοηκοντούτους σώματος ἰδὼν ἐπείσθην, ὅτι ἀληθὲς ἦτο τὸ λεχθέν μοι, ὅτι νύκτα τινὰ καθ' ἣν διεπληκτίζοντο χωροφύλακες καὶ στρατιῶται ἐν τῷ καπηλείῳ καὶ ἀνέσπων ξιφολόγχας, ὁ γέρων νομίσας ὅτι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ υἱοῦ του ἥρπασεν ἀπὸ τοῦ τοίχου τὸ γιαταγάνι του, κατέβη, ὥρμησεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγήν.

Ἡ γραῖα ἐσίγησε πτήξασα· ὁ δὲ γέρων ἀπῆλθε συνωφρυωμένος καὶ κατηφής· καὶ ἤκουσα τότε τὴν φρικιώδη, τὴν τερατώδη ἀχαριστίαν τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν πυροπλητήν.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶνε ἡ μεγάλη του λύπη, ἡ πληγὴ τῆς καρδιᾶς του, ἥτις δὲν θὰ ἰαθῇ ὡς αἱ τουρκικαί, ἀλλὰ θὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸν τάφον! — Τὸν Στρατῆ μου δὲν τὸν 'νοιάζει γιὰ λεφτά, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα· δούλεψε ποῦ δούλεψε τόσα χρόνια· τώρα μεγάλωσαν τὰ παιδιά μας, μὰ γιὰ τὴ φιλοτιμία· δὲν τὸν λογαριάζουν· 'σὰ νὰ τοῦ λὲν «σὺ δὲν ἔκανες τίποτε». Τί θέλεις; τὸ καταφρόνιο δὲν 'μπορεῖ νὰ βαστάξῃ· αὐτὸ εἶν' ὁ καϋμός του.

Ὦ! ἡ δόξα τῶν ἐνδόξων, εἰξεύρω, γίνεται ἀπὸ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν μικρῶν, καὶ παρὰ τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν λαμπρῶν ὀνομάτων ἐξαπλοῦται ἡ βαρεῖα σκιὰ ἡ καλύπτουσα τὴν γενναιότητα καὶ τὴν θυσίαν τῶν ταπεινῶν ἡρώων, τῶν ἀσήμων μαρτύρων· ἀλλὰ τῶν ἄλλων ταπεινῶν, τῶν ἄλλων ἀσήμων τὸ ὄνομα συνδέεται πρὸς τὸν μέγαν ἀγῶνα δι ἑνὸς εὐτελεστάτου κρίκου, τῆς πενταδράχμου συντάξεως. Ἀλλ' ὅταν τὸ χῶμα καλύψῃ τὰς πληγὰς τοῦ πυροπλητοῦ, οὐδὲ κἂν τὸ κατάστιχον τῶν πενταδράχμων συντάξεων θὰ μαρτυρήσῃ εἰς τὴν Ἱστορίαν, ὅτι ὁ Στρατῆς Μαρούλης προεκινδύνευσεν ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος!

Νοέμβριος 1884.

Ἀριστοτέλης Π. Κουρτιάνης.

ΑΙ ΔΩΔΩΝΑΙΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

τοῦ κ. Κ. Καραπάνου.

Μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἡ θέσις τῆς Δωδώνης τοῦ μετὰ τοὺς Δελφοὺς διασημοτέρου μαντείου τῆς Ἑλλάδος, ἦν ἄγνωστος· ὑπετίθετο ὅτι ἔκειτο πλησίον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ποῦ ἀκριβῶς. Τῷ 1875 ὁ κ. Καραπάνος ἐπεχείρησεν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ κοιλάδι Τσαρακοβίστας, σχεδὸν τέσσαρας ὥρας νοτιοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων, καὶ εἶχε τὴν τύχην ν' ἀνακαλύψῃ ὄχι μόνον τὴν θέσιν καὶ τὰ λείψανα διαφόρων οἰκοδομημάτων τῆς Δωδώνης, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀντικείμενα, πρὸ πάντων χαλκᾶ, καὶ πολλὰς περιεργοτάτας ἐπιγραφάς. Ταῦτα ἐνωθέντα μετὰ τινων ἄλλων ἀρχαιοτήτων ἐξ ἄλλων διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας ἀπετέλεσαν ἀξιόλογον συλλογήν, ἥτις καλῶς καὶ εὐπρεπῶς διαταχθεῖσα ἐν αἰθούσῃ τινὶ τῆς οἰκίας του εἶνε προσιτὴ ἀπό τινος τῷ κοινῷ κατὰ πᾶσαν τετάρτην.

Περὶ τῶν ἐν Δωδώνῃ ἀνασκαφῶν καὶ τῶν εὑρημάτων του ὁ κ. Καραπάνος ἐξέδωκε τῷ 1878 βιβλίον γαλλιστὶ γεγραμμένον (Dodone et ses ruines, Paris), ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμβάνομεν τὰς πλείστας τῶν ἑπομένων ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ἃς προτάττομεν ὡς εἰσαγωγικὰς εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς συλλογῆς του.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διηγοῦνται — καὶ αἱ ἔρευναι τῶν νεωτέρων φαίνονται ἐπικυροῦσαι τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα — ὅτι ἡ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἦτο προωρισμένον ν' ἀποβῇ γενικὸν πολλῶν συγγενῶν φυλῶν, νὰ παραδώσῃ δὲ εἰς λήθην τὰ μερικὰ ὀνόματα τῶν Ἀχαιῶν, Δαναῶν κ.τ.λ.,—ὅτι οἱ Ἕλληνες

λοιπὸν κατὰ πρῶτον κατῴκουν ἐν Ἠπείρῳ περὶ τὴν Δωδώνην, ἐκεῖθεν δὲ μετηνάστευσαν εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν ἔτι χρόνων εὑρίσκοντο. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀχιλλεύς, ἂν καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ γεννηθείς, ἐπειδὴ ὅμως ἦτο Ἕλλην, ἐν κρισίμῳ τινὶ στιγμῇ, δηλαδὴ ὅταν πρόκηται ν' ἀποστείλῃ τὸν Πάτροκλον μόνον του εἰς τὸν πόλεμον ἵν' ἀποκρούσῃ τὸν Ἕκτορα, ἐπικαλεῖται ὑπὲρ τοῦ φίλου τὸν Δωδωναῖον Δία, διότι οἱ πρόγονοί του ὑπ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν εἶχον λατρεύσει ἐν Ἠπείρῳ. Μετὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἡ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοῦ ὀνόματός της φαίνεται ὅτι διέδωκε καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἐπισημοτέραν. Οὕτω ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις εὑρίσκομεν τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης τιμώμενον ὅσον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀποκέντρου θέσεώς του μεταξὺ λαῶν, οἵτινες ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἔμειναν ἔξω τῆς ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι κινήσεως, οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ τοιαύτην πολιτικὴν ἐπιρροήν, οἵαν πολλάκις ἀπέκτησε καὶ ἐξήσκησε τὸ ἐν Δελφοῖς· ὅτι ὅμως οὐδέποτε ἀπώλεσε τὴν ἠθικήν του ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιρροήν, εἶνε μεγίστη ἀπόδειξις τοῦ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐρριζωμένου σεβασμοῦ πρὸς αὐτό. Ὅτι δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἦν τῷ ὄντι ἀρχαιότατον, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς λατρείας τῶν θεῶν, οἵτινες ἐν Δωδώνῃ διετήρησαν μέχρι τῶν ὑστάτων χρόνων τὴν ἀρχικὴν σημασίαν των ὡς φυσικῶν δυνάμεων. Οὕτω ὁ Ζεὺς ἐν Δωδώνῃ ὀνομάζεται Ναῖος, δηλαδὴ θεὸς τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν ναμάτων, ἡ δὲ σύζυγός του, ἥτις ἐνταῦθα λέγεται Διώνη καὶ οὐχὶ Ἥρα, εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς μητρὸς γῆς, ἥτις καθίσταται γόνιμος διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ Διὸς ναμάτων. Τὰ δύο ταῦτα ὄντα, ἡ γῆ καὶ ἡ δύναμις ἡ ποιοῦσα τὴν βροχὴν καὶ τρέφουσα τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμούς, εἶνε οἱ δύο μέγιστοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἄνευ αὐτῶν ἡ ὕπαρξις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀδύνατος. Ἐν ᾧ ὅμως ἀλλαχοῦ ἡ φυσικὴ αὕτη σημασία τοῦ Διὸς ἐνωρὶς ἐπεσκοτίσθη, ἐπεκράτησε δὲ ἡ ὑψηλοτέρα ὡς θεοῦ θεμελιωτοῦ τῶν τὰς πολιτείας διεπόντων ἠθικῶν νόμων καὶ αὐστηροῦ φύλακος αὐτῶν, ἐν Δωδώνῃ ἐξηκολούθησε λατρευόμενος κυρίως ὡς *τροφοδότης*. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ὅτι οἱ Ἠπειρῶται ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶχον ὑπολειφθῆ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀποδεικνύει ὅ,τι ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Διὸς ἐν τῇ κοιλάδι ἐκείνῃ τῆς Ἠπείρου εἶνε παναρχαία.

Καὶ οἱ τρόποι δὲ τῆς μαντείας, περὶ ὧν κατωτέρω λέγονταί τινα, εἶνε ἀρχαϊκώτατοι· ἰδίως ἡ σεβασμία δρῦς, τοὺς κλάδους τῆς ὁποίας ἐνόμιζον ὅτι ἐκίνει τὸ πνεῦμα τοῦ Διὸς ὁσάκις ἤθελε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν βούλησίν του, ἀπαντᾶται καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς, π. χ. τοῖς Κέλταις καὶ Γερμανοῖς ὡς σύμβολον τοῦ ὑψίστου θεοῦ· εἶνε δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο λείψανον τῆς μεμακρυσμένης ἐκείνης ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ θεοὶ δὲν εἶχον οὔτε ναοὺς οὔτε εἰκόνας. Τότε τὸ μεγαλοπρεπέστατον καὶ ἰσχυρότατον τῶν ἐν τῷ δάσει δένδρων ἀντεπροσώπευεν αἰσθητῶς τὴν ἀόρατον ὑπερτάτην δύναμιν. Βραδύτερον ἡ συμβολικὴ αὕτη σημασία τῆς δρυὸς ἐλησμονήθη καὶ ἀπεδόθη αὐτῇ ἀξία ἁρμόζουσα μόνῳ τῷ θεῷ, ὡς παρ' ἡμῖν ἡ συμβολικὴ σημασία τῶν εἰκόνων πρὸ πολλοῦ ἐλησμονήθη, ἀπονέμεται δ' αὐτοῖς σήμερον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀνοίκειος λατρεία. Καὶ ὅπως παρ' ἡμῖν αἱ εἰκόνες θαυματουργοῦσι κινούμεναι καὶ αὐτομάτως μεταβαίνουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οὕτω καὶ ἡ δρῦς κατώρθωσε νὰ θαυματουργῇ προλέγουσα διὰ τῆς κινήσεως τῶν κλάδων της τὰ μέλλοντα. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐν Δωδώνῃ μαντείου, ἀρχὴ γεννηθεῖσα ἐκ τῆς εὐπίστου φαντασίας ἀνθρώπων ἁπλῶν καὶ δεισιδαιμόνων, ἀλλ' οὐχὶ ἀπατεώνων. Βραδύτερον ἐννοεῖται ὅτι πέριξ τῆς δρυὸς ἐκτίσθησαν καὶ ἐνταῦθα ναοὶ διάφοροι, θέατρον καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα ἱερὰ ἢ χρησιμεύοντα διὰ τὴν ὑπηρεσίαν. Ἀλλ' ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαί, ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία αὐτῶν τῶν κτιρίων οὐδέποτε ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη, ὑπελείπετο δὲ κατὰ τοῦτο ἡ Δωδώνη ἄλλων θρησκευτικῶν κέντρων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, π. χ. τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν κ.τ.λ. Ἀλλὰ ταῦτα βεβαίως καὶ οἰκονομικῶς ἤκμαζον περισσότερον, διότι οἱ ἐν αὐτοῖς τελούμενοι ἀγῶνες προσείλκυον μέγα πλῆθος λαοῦ· εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ἐν Δωδώνῃ ἱδρύθη ἀγὼν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τὰ Ναῖα, ἀλλ' ἔμεινε τόσον ἄσημος, ὥστε μόνον τὸ ὄνομά του περιῆλθεν εἰς γνῶσιν ἡμῶν. Ἡ δόξα τῆς Δωδώνης ἐγεννήθη ἀπὸ τοῦ μαντείου καὶ ἔμεινε προσκεκολλημένη εἰς αὐτό· σήμερον δέ, ἀφοῦ ἡ δρῦς καὶ αἱ περιστεραὶ καὶ οἱ λέβητες ἔπαυσαν τοῦ νὰ προφητεύωσιν, ἡ δόξα αὕτη περιάγεται εἰς τὸν κόσμον κυρίως διὰ τῶν μικρῶν εὑρημάτων, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁποίων μεταβαίνομεν.

Ἡ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κ. Καραπάνου Δωδωναία συλλογὴ εἶνε ἐκτεθειμένη ἐν τοῖς παρὰ τὸν τοῖχον ἑρμαρίοις δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ παράθυρα ὑελοσκεποῦς τραπέζης· ταύτης ἡ μία πλευρὰ περιέχει τὰς χαλκᾶς καὶ μολυβδίνας ἐπιγραφάς, ἡ δ' ἑτέρα ὡς καὶ τὰ ἑρμάρια διάφορα χαλκᾶ ἀντικείμενα καὶ ὀλίγας μόνον ἐπιγραφάς. Τὰ ἑρμάρια εἶναι τρία, ἕκαστον δ' αὐτῶν διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα. Ὁ κ. Καραπάνος κατέταξε τὰ ὁμοειδῆ ἀντικείμενα πλησίον ἀλλήλων καὶ ἔθεσε παρ' αὐτὰ διαφόρους ἐπιγραφὰς ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί, ὥστε νὰ εὐκολύνηται ὁ ἐπισκέπτης πολύ. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐν τοῖς πλείστοις θὰ ἐπαναλάβωμεν τὰς γενικὰς σημειώσεις τοῦ κ. Καραπάνου, μόνον δὲ τὰ σπουδαιότερα καὶ μᾶλλον προσοχῆς ἄξια ἀντικείμενα θ' ἀναφέρωμεν ἰδιαιτέρως.

Ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τοῦ πρώτου ἑρμαρίου κάτω ὑπάρχουσιν ἐλάσματά τινα χαλκᾶ μετὰ κοσμημάτων ἐκ κύκλων ἡνωμένων διὰ τῶν ἐφαπτομένων των· τὰ ἐλάσματα ταῦτα ἀπετέλουν μέρη διαφόρων σκευῶν, εἶνε δὲ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, δηλαδὴ τοῦ ἕκτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος καὶ ἀρχαιότερα. Ἐν τῷ αὐτῷ ἑρμαρίῳ εὑρίσκονται βάσεις τριποδικαὶ ἀγγείων καὶ ἄλλα τεμάχια ὁμοίων· ἐπίσης πελέκεις ἀναθηματικοί, δηλαδὴ κατασκευασθέντες οὐχὶ πρὸς χρῆσιν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἀφιερωθῶσι τῷ θεῷ· πρὸς τούτοις πολλὰ ψέλια, πόρπαι, ἐνώτια, δακτύλιοι κ.τ.λ. Ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι εὑρίσκονται δύο μεγάλα ἀγγεῖα ἔχοντα σχῆμα ἀσκοῦ ἢ μᾶλλον περικεφαλαίας. Αὐτὰ ἐχρησίμευον κατὰ τὸν κ. Καραπάνον ἵνα θέτωσι τοὺς κλήρους τῶν μελλόντων ν' ἀγωνισθῶσιν ἐν τοῖς ἀγῶσι τῆς Δωδώνης· πιθανὸν ὅμως καὶ νὰ ἦσαν τὰ βραβεῖα τῶν νικητῶν. Ἔπειτα ἓν τεμάχιον ἐνδύματος ἐξ ἀγάλματος μεγάλου, πολλὰ κατατεθραυσμένα τεμάχια ἀναγλύφων, παρειαὶ περικεφαλαιῶν, πάλιν βελόναι, δακτύλιοι κ.τ.λ. καὶ εἰς τὸ ἄκρον ἓν κάτοπτρον χαλκοῦν. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἑρμαρίῳ (τμῆμα πρῶτον) εἶνε ἐκτεθειμένα διάφορα ἀγαλμάτια χαλκᾶ· τὸ μέγιστον αὐτῶν παριστᾷ Σάτυρον ἔχοντα πόδας ἵππου, ὡς ἐφανταζοντο οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ τὰ δαιμόνια ταῦτα· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὅμως τοὺς ἔπλαττον ὅλως ἀνθρωπίνους· μόνον δὲ μία μικρὰ οὐρὰ καὶ ἐνίοτε δύο πολὺ μικρὰ κέρατα ὑπεμίμνησκον ἀκόμη τὴν πρώτην θηριώδη μορφήν των. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εἶναι γυμνὸς καὶ φαίνεται ὅτι χορεύει. Ἡ τέχνη εἶναι ἐπιμελής, ἀλλ' ἀκόμη ὄχι πολὺ ἀνεπτυγμένη. Δεξιὰ αὐτοῦ εἶναι δύο μορφαί, αἵτινες διὰ τῶν ὑψωμένων χειρῶν των ἐβάσταζον κάτοπτρον οὗ ἐχρησίμευον ὡς λαβαί. Ἀριστερὰ τοῦ Σατύρου ὑπάρχει μία Ἀθηνᾶ φοροῦσα κράνος καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους αἰγίδα. Παρ' αὐτὴν ἵσταται αὐλήτρια παίζουσα διπλοῦς αὐλούς· εἰς τὸ πρόσωπον φορεῖ τὴν φορβειὰν ἢ περιστόμιον, τὸ ὁποῖον ἦτο λωρίον δενόμενον περὶ τὸ στόμα καὶ προωρισμένον νὰ περιορίζῃ τὸ ὑπερβολικὸν φούσκωμα τῶν παρειῶν τοῦ αὐλοῦντος καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν λίαν ταχεῖαν ἐκπνοὴν τοῦ ἀέρος. Πλησίον τῆς αὐλητρίας εἶνε γυνὴ φοροῦσα ἔνδυμα βραχὺ καὶ τρέχουσα· ἴσως εἶνε ἡ Ἀταλάντη. Ἡ τέχνη καὶ ἐν αὐτῇ εἶνε ἀρχαϊκὴ καὶ τὸ πρόσωπον ἄνευ πολλῆς ἐκφράσεως. Ἕπονται δύο ἄλλα ἀγαλμάτια μικρὰ καὶ μετ' αὐτὰ ἱππεύς, οὗ ὁ ἵππος λείπει. Καὶ αὐτὸ εἶνε ἀρχαϊκόν. Εἰς τὸ βάθος εἶνε δύο πλάκες χαλκαῖ ἔχουσαι ἐν ἀναγλύφῳ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διός, ὅπως τὸν ἐφαντάζοντο καὶ συνείθιζον νὰ τὸν παριστάνωσιν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐπὶ τῆς ἀράφης ἀνωτέρω αὐτῶν ὑπάρχουσι μία ἔλαφος, εἷς ἵππος, μία σφίγξ, κ.τ.λ. Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα τοῦ αὐτοῦ ἑρμαρίου εὑρίσκονται πάλιν ἀγαλμάτια χαλκᾶ, ἀλλ' ἐκ τούτων τὰ πλεῖστα εἶνε καλῆς ἐποχῆς καὶ καλῆς τέχνης. Τὸ πρῶτον ἀπὸ δεξιῶν τοῦ παρατηροῦντος παριστᾷ ἠθοποιὸν φοροῦντα προσωπίδα κωμικὴν καὶ ὑψοῦντα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· ἄγνωστον εἶνε εἰς τί ἐχρησίμευεν αὐτός, διότι δὲν φαίνεται νὰ ἦναι αὐτοτελής. Παρ' αὐτὸν εὑρίσκεται μία Μαινὰς ἐν ζωηρᾷ κινήσει πολὺ καλῆς τέχνης. Ἕπονται εἷς Ζεὺς μικρὸς ἀργυροῦς καὶ ἕτερος χαλκοῦς κρατῶν κεραυνὸν καὶ ἄλλα διάφορα ἀγαλμάτια μικροτέρας ἀξίας. Τὸ λοιπὸν τοῦ ἑρμαρίου περιέχει λαβὰς ἀγγείων καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ ἑρμαρίου ὑπάρχουσι πολλὰ τεμάχια ὅπλων χαλκῶν, ἀσπίδων, τόξων καὶ μία περικεφαλαία. Ὁ κ. Καραπάνος ἀντέγραψε καὶ ἓν ἐπίγραμμα ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς περιηγήσεώς του· κατ' αὐτὸ Πύρρος ὁ γνωστὸς βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου νικήσας ἐν μάχῃ τινὶ τοὺς Μακεδόνας ἀνέθηκε τὰς ἀσπίδας αὐτῶν εἰς τὸν ἐν Δωδώνῃ Δία. Δὲν εἶνε λοιπὸν παράξενον κανὲν ἐξ αὐτῶν τῶν τεμαχίων ἀσπίδων νὰ προέρχηται ἐξ ἐκείνων τῶν Μακεδονικῶν. Εἰς τὸ ἕτερον τμῆμα τοῦ αὐτοῦ ἑρμαρίου ὑπάρχουσιν ὅπλα σιδηρᾶ, ξίφη καὶ λόγχαι· ἐν δὲ τῷ μέσῳ αὐτῶν πλὰξ χαλκῆ μετ' ἐπιγραφῆς δηλούσης, ὅτι ὁ βασιλεὺς Πύρρος καὶ οἱ Ἠπειρῶται καὶ οἱ Ταραντῖνοι, ὡς φαίνεται, ἀνέθηκαν εἰς τὸν Δία ὅπλα τινὰ κερδηθέντα ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μάχαις. Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ Πύρρος προσκληθεὶς εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς σύμμαχος ὑπὸ τῶν Ταραντίνων, ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τοὺς Ῥωμαίους. Πιθανὸν λοιπὸν τὰ σιδηρᾶ αὐτὰ ὅπλα νὰ ἦναι τῷ ὄντι ῥωμαϊκά.

Ταῦτα εἶνε τὰ κυριώτερα τῶν χαλκῶν ἀντικειμένων τῆς Δωδωναίας συλλογῆς τοῦ κ. Καραπάνου. Ἡ ἀξία των δὲν ἔγκειται οὔτε εἰς τὸ πλῆθος, οὔτε εἰς τὴν ἐξέχουσαν τιμὴν καὶ σπανιότητα πολλῶν ἀγαλμάτων. Εἶναι ὅμως πολύτιμα καὶ μοναδικὰ λαμβανόμενα πάντα ὡς ἓν ὅλον· διότι δυστυχῶς ἐκ πολὺ ὀλίγων ἀρχαίων πόλεων ὑπάρχουσι τόσα μνημεῖα ὁμοῦ, ὥστε νὰ δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ περὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων, ἠθῶν δηλαδή, ἐθίμων καὶ τρόπων λατρείας τοῦ θεοῦ. Ἀντικείμενά τινα τῆς συλλογῆς Καραπάνου συμβάλλουσι πολὺ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἰδίως ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις.

Ἴσην τιμὴν δύνανται δικαίως νὰ διεκδικήσωσι καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Δωδώνης, αἱ κατέχου-

σαι τὴν πρὸς τὰ παράθυρα τράπεζαν. Ἡ ἀξία των εἶνε τόσον μεγάλη, ὅσον μικρὰ εἶνε ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν κάμνουν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. Διαιροῦνται δὲ εἰς δύο κατηγορίας, ὧν ἡ μία περιλαμβάνει τὰς ἐχούσας μᾶλλον *ἱστορικὴν* ἀξίαν· περὶ αὐτῶν δὲν θὰ ἐκταθῶμεν περισσότερον, διότι ἐνδιαφέρουσι κυρίως τοὺς εἰδικοὺς ἀρχαιολόγους. Εἰς τὴν ἑτέραν ὅμως κατηγορίαν ἀνήκουσιν αἱ ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν ἐπιγραφαί, αἱ περιέχουσαι ἐρωτήσεις διαφόρων ἀνθρώπων ἀποτεινομένας εἰς τὸ μαντεῖον. Αὐταὶ εἶνε λίαν περίεργοι, διότι παρουσιάζουσιν ἡμῖν τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους μὲ ὅλας τὰς ἀδυναμίας των, ἐπιθυμίας, ἐλπίδας καὶ φόβους καὶ ἐπιτρέπουσι διὰ τούτου νὰ γνωρίσωμεν κάλλιον τὰς ἰδέας καὶ τὴν γενικὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐποχῆς, πρὸς τούτοις δὲ διδάσκουσι καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν μαντείων. Ἵνα δώσωμεν μικρὰν ἰδέαν αὐτῶν, μεταφράζομέν τινας ἐκ τῶν μᾶλλον ἀκεραίων.

Συμβουλεύονται οἱ Κερκυραῖοι τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην, εἰς τίνα ἐκ τῶν θεῶν ἢ ἡρώων πρέπει νὰ θύωσι καὶ νὰ εὔχωνται, ὅπως ὁμονοῶσι διὰ τὸ καλόν των.

Ὁ Σωκράτης (οὐχὶ ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος) συμβουλεύεται τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην τί ἐργασίαν νὰ ἀρχίσῃ διὰ νὰ εὐτυχήσῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ γενεά του.

Ὁ δεῖνα (τὸ ὄνομα δὲν ἐσώθη) Ἀμπρακιώτης συμβουλεύεται τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην περὶ τῆς ὑγείας καὶ τῆς περιουσίας του καὶ διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον, τίνας δηλαδὴ ἐκ τῶν θεῶν πρέπει νὰ ἐξιλεόνῃ διὰ νὰ εὐτυχήσῃ.

Ὁ δεῖνα (καὶ αὐτοῦ τὸ ὄνομα δὲν ἐσώθη) ἐρωτᾷ τὸν Δία καὶ τὴν Διώνην, ἐὰν θὰ τῷ ἦναι ὠφέλιμον νὰ προβατεύῃ (πιθανῶς ἐρωτᾷ ἂν θὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν προβάτων του).

Συμβουλεύεται ὁ Εὔανδρος (1) καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην, εἰς τίνα ἐκ τῶν θεῶν ἢ τῶν ἡρώων ἢ τῶν δαιμόνων πρέπει νὰ εὔχωνται καὶ νὰ θύωσι, διὰ νὰ εὐτυχῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλη ἡ οἰκία των.

Ἐπερωτᾷ ὁ Ἄγις τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην περὶ τῶν στρωμάτων καὶ τῶν προσκεφαλαίων του, ποῦ τὰ ἔχασεν αὐτὸς ἢ ἂν τὰ ἔκλεψέ τις ἐκ τῶν ξένων.

Ὁ Λυσανίας ἐρωτᾷ τὸν Δία τὸν Νάϊον καὶ τὴν Διώνην, ἐὰν τὸ παιδάριον, οὗ ἔγκυος εἶναι ἡ Ἀννύλα, εἶνε ἰδικόν του.

Ὁ Ἡρακλείδης παρακαλεῖ τὸν Δία καὶ τὴν Διώνην νὰ δώσωσιν εὐτυχίαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς οἰκείους του καὶ ἐρωτᾷ περὶ γενεᾶς, ἐὰν δηλαδὴ θὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἄλλα τέκνα πλὴν τῆς θυγατρός του Αἴγλης.

Ὅμοιαι εἶναι καὶ αἱ λοιπαὶ ἐρωτήσεις. Ὡς βλέπετε, εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν αἱ ἀπαντήσεις δὲν εἶναι λίαν δύσκολοι· καὶ ἐὰν ὁ κατ' αὐτὰς ἐνεργῶν εὐλαβὴς δὲν ἐπετύγχανε τῆς ποθουμένης εὐτυχίας, τὸ μαντεῖον δὲν θὰ εὑρίσκετο εἰς στενοχωρίαν, διότι εὔκολος θὰ τῷ ἦτο ἡ ὑπεκφυγή· π. χ. ὅτι ὁ θεός, εἰς ὃν διέταξε νὰ θύσῃ, ἦτο παρωργισμένος δι' οἱανδήποτε ἄλλον λόγον. Δύσκολος ὅμως ὁπωσοῦν ἦτο ἡ ἀπάντησις εἰς ἐρωτήσεις, οἷαι αἱ τρεῖς τελευταῖαι παρατεθεῖσαι· διότι ἐνταῦθα δὲν ἐνεχώρουν ὑπεκφυγαὶ καὶ φράσεις διφορούμεναι· οὐχ ἧττον φαίνεται ὅτι οἱ ἱερεῖς καὶ τῶν τοιούτων εἶχον πεῖραν ἱκανήν, ὥστε νὰ μὴ *πιάνωνται* μὲ τὰς ἀπαντήσεις· ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ εὐπιστία τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ἐξηκολούθουν συμβουλευόμενοι τὸ μαντεῖον, καὶ εἰς ζητήματα μάλιστα λεπτότατα ὡς τὸ τῆς Ἀννύλας.

Ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις αἱ ἐρωτήσεις δὲν ἐδίδοντο γραπταί· πρῶτον διότι ἡ γραφὴ ἦτο ἢ ὅλως ἄγνωστος ἢ λίαν ἀσυνήθης, ἔπειτα δὲ καὶ διότι οἱ ἐρωτῶντες ἦσαν ὀλίγοι καὶ τὰ ζητήματα ἁπλούστερα. Ὅταν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ συμβουλεύωνται τὸν θεὸν καὶ διὰ τὰ ἐλάχιστα πράγματα, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ πράγματα ὁπωσοῦν ἀκανθώδη, οἱ ἱερεῖς εἰσήγαγον τὸ σύστημα τῆς γραφῆς τῶν ἐρωτήσεων, ἵνα μελετῶντες αὐτὰς ἔχωσι καιρὸν νὰ ἐξευρίσκωσι καὶ καταλλήλους ἀπαντήσεις.

Τὰς πλάκας φαίνεται ὅτι παρέδιδον πρῶτον οἱ ἐρωτῶντες εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἔπειτα ἐξετέλουν τὰς προδιαγεγραμμένας θυσίας καὶ προσέφερον διάφορα δῶρα καὶ οὕτω ἐν κατανύξει προσήρχοντο, ἵνα ἐρωτήσωσι τὸν θεόν. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο κατὰ διαφόρους τρόπους· περίφημος εἶναι ἡ δρῦς, τῆς ὁποίας οἱ κλάδοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κινούμενοι ἀνέπεμπον ἤχους τινάς· τούτους ἡρμήνευον αἱ λεγόμεναι προμάντεις ἢ ἱέρειαι, αἵτινες ἦσαν τρεῖς, καὶ οἱ ἱερεῖς φαίνεται κατέγραφον τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἔδιδον εἰς τὸν ἐρωτῶντα. Ἄλλο εἶδος μαντείας ἦτο τὸ διὰ μιᾶς ἢ τριῶν περιστερῶν· αἱ ἱέρειαι ἐξήγουν τὴν θέλησιν τοῦ Διὸς ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου τῆς πτήσεως αὐτῶν. Ὁ συνήθης ὅμως ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ τρόπος μαντείας ἦτο φαίνεται ὁ διὰ τῶν λεβήτων· ἀλλὰ περὶ τούτων ἀκριβεῖς πληροφορίαι δὲν ὑπάρχουσι· τινὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων λέγουσιν, ὅτι ἦσαν πολλοὶ λέβητες ἐπὶ τριπόδων πλησίον ἀλλήλων ἱστάμενοι· ἐὰν ἤγγιζέ τις ἕνα ἐξ αὐτῶν, ἀνέδιδον πάντες ἦχόν τινα· ἐκ δὲ τοῦ ἤχου ἐμάντευον αἱ ἱέρειαι. Ἄλλοι διηγοῦνται, ὅτι ὑπῆρχον δύο στύλοι πλησίον ἀλλήλων· ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἵστατο λέβης, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἄγαλμα παριστάνον παιδίον μικρὸν κρατοῦν μαστίγιον εἰς τὴν δεξιάν· τὸ μαστίγιον τοῦτο ἦτο οὕτω κατεσκευασμένον, ὥστε ὅταν ἔπνεεν ἄνεμος, ἐκινεῖτο καὶ ἔκρουε τὸν λέβητα, οὕτω δὲ παρήγετο ὁ ἀναγκαῖος διὰ τὴν μαντείαν ἦχος. Πιθανὸν εἶναι, ὅτι πάντες οἱ τρόποι οὗτοι ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καθὼς καὶ ἄλλοι ἀκόμη εἰς ἢ δύο.

(1) Τὸ ὄνομα γράφεται ἐπὶ τῆς πλακὸς *Εὔβαρβρος*, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ δίφθογγος *ευ* τότε ἐπροφέρετο ὅπως καὶ σήμερον. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀναγινώσκεται: *φεδς* ἀντὶ *θεδς* καὶ *φόω* ἀντὶ *θύω* δηλαδὴ ἀκριβῶς ὅπως σήμερον ὁλαὸς λέγει: *Φήβα* ἀντὶ *Θήβα*.

Μένει νὰ εἴπωμέν τινα καὶ περὶ τῶν μὴ ἐκ Δωδώνης ἀρχαιοτήτων, ἃς ὁ κ. Καραπάνος ἐξέθηκεν ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ. Παρὰ τὸν ἀριστερὸν τῷ εἰσερχομένῳ τοῖχον ὑπάρχουσι δύο ἑρμάρια καὶ δύο τραπέζια ὡς ἀναλόγια. Ἐν τῷ πρώτῳ ἑρμαρίῳ κάτω ὑπάρχουσι δύο μαρμάρινα ἀγαλμάτια Ἀφροδίτης, ὧν τὸ ἓν εἶνε ἀκέφαλον, καὶ πολλαὶ ἄλλαι μικραὶ κεφαλαὶ ἐπίσης μαρμάριναι, τινὲς τῶν ὁποίων ἀνήκουσιν εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς τέχνης. Πρὸς τούτοις εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εὑρίσκονται καὶ δύο χαλκᾶ ἀγαλμάτια, ὧν τὸ μὲν ἓν παριστᾷ τὸν Πᾶνα παίζοντα τὴν σύριγγα, τὸ δ' ἕτερον αἰγυπτιακὸν θεὸν θέτοντα τὸν ἕνα δάκτυλον εἰς τὸ στόμα· καὶ αὐτὸς ὅμως εἶνε οὐχὶ αἰγυπτιακῆς, ἀλλ' ἑλληνικῆς τέχνης.

Ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ ἑρμάριον τραπεζίου εἶνε ἐκτεθειμένη ὡραία μαρμαρίνη γυναικεία κεφαλὴ ἐξ ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου μετὰ μέρους τοῦ ἄνω περιθωρίου· ἐπ' αὐτοῦ σώζονται καὶ μερικὰ γράμματα δηλοῦντα, ὅτι ἡ ἀποθανοῦσα ὠνομάζετο Νικοστράτη. Ἡ τέχνη εἶνε ἀττικὴ καὶ πολὺ καλή. Πλησίον τοῦ τραπεζίου τούτου ὑπάρχει καὶ ἓν ὁλόκληρον ἀνάγλυφον μετὰ τῆς ἕξῆς παραστάσεως. Ἐπὶ θρόνου κάθηται ἡ Δήμητρα κρατοῦσα δᾷδα· παρ' αὐτὴν ἵσταται ὀρθὴ ἡ Περσεφόνη κρατοῦσα ἐπίσης δᾷδα· πρὸ αὐτῶν δὲ εὑρίσκεται βωμός, ἔπειτα ἔρχεται μικρὸς παῖς — ὑπηρέτης — ὁδηγῶν χοῖρον καὶ μετ' αὐτὸν μία γυνή, εἷς ἀνήρ, ἄλλη γυνὴ — ὑπηρέτρια — καὶ τέσσαρα μικρὰ παιδία. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο παριστᾷ θυσίαν χοίρου εἰς τὴν Δήμητρα καὶ Περσεφόνην ὑπὸ μιᾶς οἰκογενείας.

Ἐν τῷ δευτέρῳ ἑρμαρίῳ εὑρίσκονται κάτω μὲν ἓν κράνος χαλκοῦν, δύο ἢ τρεῖς λόγχαι, ἓν ξίφος σιδηροῦν, ἓν ἐγχειρίδιον ὅμοιον καὶ εἰς πέλεκυς χαλκοῦς. Ἄνω εἰς τὸ μέσον περίπου ὑπάρχει Ἀπόλλων ἀρχαϊκωτάτης τέχνης, δεξιὰ δὲ αὐτοῦ ἀγαλμάτιον παριστῶν νεανίαν γυμνὸν πολὺ καλὸν καὶ ἄλλα τινά. Εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀράφην πάλιν ἀγαλμάτια διάφορα. Τὸ μέγιστον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον μόνον μέχρι τῶν μηρῶν σώζεται, παριστᾷ Ἀφροδίτην. Ἄλλο δεξιὰ αὐτῆς ἱστάμενον παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα γυμνὸν καὶ κρατοῦντα ποτήριον καὶ ῥόπαλον, ἀπὸ δὲ τοῦ βραχίονός του κρέμαται ἡ λεοντῆ.

Πάλιν τὸν Ἡρακλέα παριστᾷ καὶ τὸ ἐκ μαρμάρου ἀνάγλυφον τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ ἑρμάριον τοῦτο τραπεζίου· καὶ οὗτος εἶναι γυμνὸς καὶ τοξεύει, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους κεῖνται ἡ λεοντῆ, ἡ φαρέτρα καὶ τὸ ῥόπαλον. Ἡ τέχνη εἶναι πολὺ καλὴ καὶ τὸ ὅλον λίαν ἐκφραστικόν.

Ἐπὶ τῶν ἐν τῷ μέσῳ τραπεζῶν ὑπάρχουσιν ἐκτεθειμένα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς διάφορα ἀντικείμενα ἑλληνικά, ῥωμαϊκά, βυζαντινὰ καὶ νεώτερα, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας δακτυλιόλιθοι, σφραγιδόλιθοι καὶ μετάλλια διαφόρων ἐποχῶν.

Τέλος ἀμέσως ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ὑπάρχει ἅρμα ῥωμαϊκὸν τετράτροχον εὑρεθὲν ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Ἀσίας. Σώζονται κυρίως μόνον οἱ χαλκοῖ ἄξονες καὶ διάφορα κοσμήματα ὁμοίως χαλκᾶ· τὸ λοιπὸν ἦν βεβαίως ξύλινον καὶ κατεστράφη. Ὁ κ. Καραπάνος ὅμως προσεπάθησε ν' ἀναπαραστήσῃ τὴν μορφήν του καὶ οὕτω λαμβάνει τις ἰδέαν τινὰ τοῦ ἀρχαίου ἅρματος· σημειωτέον ὅμως, ὅτι τὸ ἅρμα τοῦτο, ὡς φαίνεται, δὲν ἦτο προωρισμένον πρὸς κοινὴν χρῆσιν, ἀλλὰ κατεσκευάσθη μόνον πρὸς κόσμον ἢ ὡς ἀνάθημα. Ἐκ τῶν κοσμημάτων τέσσαρα συμπλέγματα παριστῶσι λέοντας ἢ πάνθηρας καταφθάνοντας ἔλαφον, ἄλλα δὲ δύο πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἤτοι τὸ πρὸς τοὺς ἵππους παριστῶσι Νηρηΐδας ὀχουμένας ἐπὶ Τριτώνων κρατούντων κώπας. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο εἶνε καὶ δύο κοράσια καθήμενα κατὰ γῆς καὶ παίζοντα κύβους, παίγνιον ὃ καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος παίζουσι τὰ μικρὰ κοράσια διὰ λιθαρίων.

Χ. Τσουντας

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ παιδαγωγικῆς ὑγιεινῆς καὶ περὶ σχολικῶν θρανίων.

Ἐκ τῆς λογοδοσίας τῆς ἀναγνωσθείσης τὴν 21 Νοεμβρίου 1884 ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου τοῦ Ἀμαλιείου Ὀρφανοτροφείου τῶν κορασίων ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρίας τῶν ἐν Ἀθήναις Κυριῶν, μετεφέρομεν τὴν κατωτέρω περικοπὴν χάριν εὐρυτέρας τῶν ἐκτιθεμένων διαδόσεως. Αἱ περὶ τοῦ νέου συστήματος τῶν σχολικῶν θρανίων πληροφορίαι εἶνε τόσον μᾶλλον ἐπίκαιροι, ὅσον ἐπίκειται ἤδη ἡ εἰσαγωγὴ τούτων ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις παρ' ἡμῖν. Εἴμεθα δὲ εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ Ἀμαλιείῳ εἰσαχθέντα νέα θρανία ἐπέτυχον θαυμασίως.

«Τὰ τῆς ὑγείας συνεχῶς ἀπασχολοῦσι τὴν Διοικοῦσαν Ἐπιτροπήν. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ τῆς παιδαγωγίας ἔργον περιλαμβάνεται ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς ὑγιεινῆς ἐννοίᾳ, διὰ τὴν στενὴν σχέσιν τὴν ὁποίαν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ἡ ὑγεία τοῦ σώματος καὶ ἡ τῆς ψυχῆς. Τοῦτο οὐδόλως σημαίνει, ὅτι ὁ μὲν ἄρρωστος εἶνε τόν τε νοῦν καὶ τὰ ἤθη χαλαρός, ὁ δ' ὑγιὴς ἀπ' ἐναντίας νοήμων καὶ χρηστός. Ἡ περὶ ἧς ὁλόγος σχέσις οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτον. Ἀλλ' ἡ πεῖρα καὶ ἡ θεωρία ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀνεγνώρισαν τὴν συνάφειαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος,

ἤγουν τὴν ἐν γένει ἐπιρροὴν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ τοῦ φυσικοῦ πρὸς τὸ ἠθικὸν καὶ τἀνάπαλιν. Θίγομεν ἐνταῦθα ἐν τῶν ὑψίστων τῆς φιλοσοφίας θεωρημάτων, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάλυσιν οὔτε ἐπιπολαίως δυνατὸν νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ. Ὑπομνηστέον μόνον, ὅτι ἡ ἰατρικὴ λεπτομερῶς καὶ ἐμβριθῶς μελετήσασα τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐπέχυσε φῶς μέγα ἐπὶ τῶν βαθυτάτων ζητημάτων τῆς ψυχιατρίας καὶ τῆς ψυχολογίας.

Ἡ τοιαύτη σχέσις τοῦ σώματος πρὸς τὴν ψυχὴν οὐδαμοῦ ἐκτιμᾶται εἰσέτι ὅσον ἔδει ἐν τῷ συστήματι τῆς παιδαγωγίας, κατὰ συνέπειαν δὲ οἱ ὑγιεινοὶ ὅροι ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις εἶνε ὑπὸ πλείστας ἐπόψεις ἐλλιπεῖς.

Καὶ ὅμως ἡ *παιδαγωγικὴ ὑγιεινὴ* εἶνε ἔργον κατ' ἐξοχὴν κοινωνικόν, διότι δι' αὐτῆς, φωτιζομένης ὑπὸ τῆς θεωρίας καὶ ὑπὸ τῆς πείρας, μορφωθήσονται φυσικῶς, διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς οἱ πολῖται, καὶ αἱ σύζυγοι καὶ αἱ μητέρες τούτων. Ἂς ἐννοήσωμεν δέ, ὅτι τὸ ἐπικρατοῦν σφαλερὸν παιδαγωγικὸν σύστημα παρήγαγεν ἤδη ἀπανταχοῦ γενεὰν νέων καὶ νεανίδων ἀναιμικῶν καὶ νευροπαθῶν, καὶ ὅτι ἐπὶ ποινῇ φυλετικῆς ἐκπτώσεως ἐπιβάλλεται ἡ μεταρρύθμισις τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων. « Τὸ παρορᾶν καὶ ἀναβάλλειν, λέγει ἔξοχος Γάλλος ἰατρὸς ὁ κ. Riant, τὴν μελέτην τῶν βελτιώσεων, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ ἡ φυσική, ἡ διανοητικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ δίαιτα ἡ ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν ἐπίλεκτον τοῦ τόπου νεότητα, τοῦτο δὲν εἶνε πλέον δυνατὸν ἐν ἐποχῇ τῆς ὁποίας τὸ χαρακτηριστικὸν κακὸν εἶνε ἡ ἀναιμία, ἤτοι ἡ φυσικὴ ἀναιμία ἡ ἀπειλοῦσα ἁπάντων τοὺς ὀργανισμοὺς καὶ τὴν ὑγείαν· ἡ διανοητικὴ ἀναιμία, ἡ προδιδομένη διὰ τῆς παραγωγῆς τόσων μετρίων διανοητικῶν ἔργων· καὶ ἡ ἠθικὴ ἀναιμία, ἡ καταβιβάζουσα τοὺς χαρακτῆρας καὶ καθιστῶσα τόσον σπανίους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀξίους τοῦ ὀνόματος τούτου. »

Ἡ Διοικοῦσα ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀμαλιείου ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων ἐμφορουμένη, ἐργάζεται σκοπίμως. Καταφανὴς δὲ εἶνε ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων, ἰδίως τοῦ ἀερισμοῦ καὶ τῶν λουτρῶν, ἐπί τε τῆς ὑγείας καὶ ἐπὶ τοῦ ἤθους τῶν κορασίων.

Ἐλέγομεν τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνταῦθα, ὅτι τὰ ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ Ἀμαλιείου θρανία μετασχηματισθήσονται ἐπὶ σχεδίου συμφώνου πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς. Ὀλίγα ἐν συντόμῳ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, διότι ὁ παρὼν χρόνος δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, θέλουσι προκαλέσει, ὡς ἐλπίζω, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς εὐγενοῦς ταύτης ὁμηγύρεως.

Εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς ἀναπτύξεως, τὸ εὐλύγιστον καὶ ἡ τρυφερότης τοῦ ὀργανισμοῦ ἐν γένει (εἰς ἄτομα μάλιστα τὰ ὁποῖα ἔχουσιν εἰς μείζονα βαθμὸν τὰς ἰδιότητας ταύτας), προδιαθέτουσιν εἰς διαφόρους παραμορφώσεις τοῦ σκελετοῦ καὶ ἰδίως τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἃς οἱ ἰατροὶ ἀποκαλοῦσι διὰ γενικοῦ τινος ὅρου *σκολιώσεις*. Εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν σκολιώσεων τούτων συντελεῖ ὄχι ὀλίγον ἡ ἡμαρτημένη θέσις, τὴν ὁποίαν λαμβάνουσι καθήμενοι οἱ παῖδες καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ κοράσια (διὰ τὴν τρυφερωτέραν αὐτῶν φύσιν), πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μαθητικῶν αὐτῶν ἔργων. Ἀλλ' ἡ ἡμαρτημένη θέσις, ἣν λαμβάνουσι τὰ παιδία ἐργαζόμενα, παράγει καὶ τὴν μυωπίαν ἢ αὐξάνει αὐτὴν ἤδη ὑπάρχουσαν. Μεγίστη μάλιστα ἀπεδείχθη ἡ διάδοσις τῆς μυωπίας ἕνεκα τῶν κακῶν ὅρων τοῦ μαθητικοῦ βίου.

Τὸ ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου καθήμενον παιδίον πρέπει νὰ στηρίζηται ὄπισθεν ἐπὶ τῆς ὀσφυακῆς χώρας, νὰ πατῇ τοὺς πόδας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ ἔχῃ τὸ ἐνώπιόν του ἀναλογεῖον (pupitre) διατεθειμένον εἰς τὸ ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνάστημά του ὕψος, εἰς τὴν πρέπουσαν κλίσιν, καὶ εἰς ὅσον ἔνεστι σύντομον ἀπὸ τοῦ ἐδωλίου ἀπόστασιν. Ἡ λύσις τῶν προβλημάτων τούτων παρουσιάζει εἰδικήν τινα δυσχέρειαν ἐν τῷ Ἀμαλιείῳ, διότι τὰ ἀναλογεῖα ἀνάγκη νὰ χρησιμεύωσι καὶ διὰ τὰ ἐργόχειρα. Ἐπετύχομεν εὐτυχῶς τὴν λύσιν αὐτῶν, χάρις εἰς τὴν εὔστοχον φροντίδα τοῦ ἰατροῦ ἡμῶν κ. Ἰωάννου Λιμπρίτου, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ὁλόκληρος ἡ ἐργασία αὕτη καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐκτεθειμένων σήμερον δειγμάτων.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω, ἀναγινώσκω ὑμῖν, εὐγενεῖς Κυρίαι, καὶ τὴν ἑξῆς σπουδαίαν ἔκθεσιν, ἣν μοὶ ἀπηύθυνε χθὲς ὁ κ. Ἰω. Λιμπρίτης.

Ἐν Ἀθήναις, 20 Νοεμβρίου 1884

Ἀξιότιμε κύριε Ἔφορε,

Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σας ὑποβάλλω ὑμῖν βραχεῖαν ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματος τῶν σχολικῶν θρανίων, ὅπερ προὐτιμήσαμεν διὰ τὸ Ἀμαλίειον Ὀρφανοτροφεῖον, ὡς πληροῦν κατὰ τὸ δυνατὸν πάντας τοὺς ὑγιεινοὺς καὶ παιδαγωγικοὺς ὅρους, τοὺς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης σήμερον ὑποδεικνυομένους, καὶ ἀνταποκρινόμενον συνάμα πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας τοῦ καταστήματος χρείας.

Καὶ πρῶτον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ μῆκος τῶν θρανίων, ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὸ παιδαγωγικὸν συμφέρον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ οἰκονομία, οἰκονομία χρήματος καὶ χώρου. Οἱ δύο οὗτοι λόγοι προφανῶς ἀντιμάχονται ἀλλήλοις. Τὸ παιδαγωγικὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ ἵνα τὰ σχολικὰ θρανία κατασκευάζωνται δι' ἓν ἢ τὸ πολὺ δύω ἄτομα ἕκαστον, ἡ οἰκονομία τοὐναντίον διὰ πολλά. Σεῖς προὐτιμήσατε, καὶ δικαίως, νὰ θυσιάσητε ἐν μέρει τὸν δεύτερον εἰς τὸν πρῶτον λόγον καὶ παρεδέχθητε τὰ διὰ δύω παιδία θρανία. Εἰς τὰ θρανία ταῦτα ἐδόθη λοιπὸν μῆκος διὰ μὲν τὰ μικρότερα παιδία ἑνὸς μέτρου, διὰ δὲ τὰ μείζονα ἑνὸς καὶ 10 ἑκατοστῶν, ὑπολογιζομένου, ὅτι δι' ἕκαστον μὲν τῶν πρώτων ἀρκεῖ ἔκτασις 50 ἑκατοστῶν, δι' ἕκαστον δὲ τῶν δευτέρων 55 ἑκατοστῶν.

Ἡ ἀπόστασις τῆς καθέτου (τῆς φερομένης ἐκ τοῦ ὀπισθίου χείλους τοῦ ἀναλογείου τῆς τραπέζης, ἤτοι τοῦ πρὸς τὰ παιδία χείλους) ἀπὸ τοῦ προσθίου τοῦ καθίσματος χείλους, ἤτο εἰς τὰ παλαιὰ θρανία λίαν μεγάλη, 15 ἕως 20 ἑκατοστῶν, πολλαχοῦ μάλιστα καὶ 25 ἑκατοστῶν. Ἡ ἀπόστασις αὕτη εἶνε ὀλεθρία ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν· τὰ παιδία βιαζόμενα νὰ κύπτωσι διὰ νὰ πλησιάσωσι τὸ ἀναλογεῖον, ἰδίως κατὰ τὴν γραφήν, ἐζημιοῦντο πολλαχῶς τὴν ὑγείαν. Τὸ ἄτοπον τοῦτο αἴρεται σήμερον ἀπὸ τῶν πολλῶν συστημάτων τῶν θρανίων ἅτινα, ὡς γινώσκετε, ἀντικαθιστῶσι καθ' ἑκάστην ἐν Εὐρώπῃ τὰ παλαιά. Ἡ μεγάλη ἀπόστασις ἠλαττώθη εἰς 2 ἢ 3 τὸ πολὺ ἑκατοστά, ἢ καὶ παντάπασιν ἐξηφανίσθη. Παρά τισι μάλιστα τῶν συστημάτων ἡ κάθετος πίπτει ἐπὶ τοῦ καθίσματος 1 ἕως 4 ἑκατοστὰ ἔσω τοῦ προσθίου αὐτοῦ χείλους. Ἡμεῖς ἐδέχθημεν τὴν ἀπόστασιν τῶν 2 ἕως 3 ἑκατοστῶν.

Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅταν τὰ παιδία χρειασθῇ νὰ ἐγερθῶσι πρὸς ἐξέτασιν εἰς τὸ μάθημα αὐτῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, δὲν δύνανται πλέον νὰ ἵστανται ὄρθια. Πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀτόπου τούτου διάφοροι ἐπενοήθησαν μέθοδοι. Τινὲς ἐποίησαν τὰ ἐδώλια τῶν θρανίων κινητά. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἀποκρούεται, καὶ λίαν ὀρθῶς, παρὰ τῶν πλείστων, ἀπαιτούντων ἵνα τὰ ἐδώλια ὦσιν ἀμετακινήτως μετὰ τῆς τραπέζης συνηνωμένα. Ἐκ τούτων πάλιν οἱ μὲν ἐπιδιώκουσι τὴν μεγέθυνσιν τῆς ἀποστάσεως καθιστῶντες κινητὸν τὸ ἀναλογεῖον, ἵνα δύναται ὠθούμενον πρὸς τὰ ἔμπροσθεν νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ὀρθοστασίαν, ἑλκυόμενον δὲ πρὸς τὸν καθήμενον παῖδα νὰ ἐλαττώνῃ τὴν ἀπόστασιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἐλαττωματικόν. Ἄλλοι τέμνουσι τὸ ἀναλογεῖον οὕτως, ὥστε τὸ πρὸς τὸ παιδίον τμῆμα αὐτοῦ νὰ δύναται ἀνυψούμενον νὰ ἀναδιπλῶται ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Οὕτως ἀποκτᾶται ἡ ἀναγκαία ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ καθίσματος τοῦ ἐδωλίου, ὥστε νὰ δύναται τὸ παιδίον νὰ ἵσταται ἀνενοχλήτως. Τὸ σύστημα τοῦτο παρεδέχθημεν καὶ ἡμεῖς. Ἡ οὕτω ἀποκτωμένη ἀπόστασις εἰς τὸ σύστημα ἡμῶν εἶναι 22 μὲν ἑκατοστῶν διὰ τὰ μείζονα παιδία, 18 δὲ ἑκατοστῶν διὰ τὰ μικρότατα, ἀπόστασις λίαν εὐρύχωρος, ἐπιτρέπουσα ὄχι μόνον τὴν ἐλευθέραν ὀρθοστασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν εὔκολον εἴσοδον καὶ ἔξοδον τῶν κορασίων. Ταμόντες δὲ εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ κινητὸν τμῆμα τοῦ ἀναλογίου, ἐπιτρέπομεν εἰς τὰ κοράσια νὰ ἔχωσιν ἀναδιπλωμένον ἕκαστον ἰδίᾳ κατὰ τὴν χρείαν τὸ πρὸ αὐτοῦ τμῆμα τοῦ ἀναλογίου, καὶ νὰ ἵσταται, τοῦ ἑτέρου καθημένου.

Τοῦ ἀναλογείου τὸ πλάτος ὡρίσαμεν μεῖζον κατὰ 10 περίπου ἑκατοστὰ ἀπὸ τῶν πλατυτέρων ἐκ τῶν γνωστῶν συστημάτων. Τοῦτο δὲ ἵνα δύνωνται ἐνίοτε τὰ κοράσια καὶ νὰ ἐργάζωνται ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ ἰχνογραφῶσιν.

Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ ἀναλογείου διαιρεῖται εἰς δύω τμήματα· τὸ πρόσθιον, 10 ἑκατοστὰ πλατὺ δι' ὅλα τὰ μεγέθη τῶν θρανίων, εἶνε ὁριζόντειον, φέρει αὔλακα πρὸς τοποθέτησιν τῶν κονδυλίων, καὶ κοιλώματα δεξιόθεν τοῦ μέρους ἑκάστου κορασίου διὰ τὴν τοῦ μελανοδοχείου. Τὸ πρὸς τὰ κοράσια τμῆμα, ὅπερ ἀποκλίνει πρὸς τὰ κάτω ὑπὸ γωνίαν 15 μοιρῶν, καὶ δύναται ν' ἀναδιπλῶται, ὡς εἴπομεν, εἶνε 30 ἑκατοστῶν διὰ τὰ μικρότερα παιδία τὰ ἔχοντα ἀνάστημα μικρότερον τοῦ μέτρου μέχρις 1 καὶ 10 ἑκατοστῶν, καὶ 38 ἑκατοστῶν διὰ τὰ μείζονα τὰ ἔχοντα ἀνάστημα ἐπέκεινα τοῦ 1 μέτρου καὶ 35 ἑκατοστῶν. Ὑπὸ τὸ τμῆμα τοῦτο ὑπάρχει κρύπτης διὰ τὰ βιβλία καὶ λοιπὰ τῶν κορασίων ἰδιαίτερος δι' ἕκαστον, δυνάμενος νὰ φέρῃ καὶ κλεῖθρον ἴδιον, ὅπως καὶ ἐγένετο διὰ τὰ μείζονα.

Τὸ ὕψος τοῦ ἀναλογείου ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τοῦ πρὸς τὸ κοράσιον χείλους αὐτοῦ εἶνε διὰ μὲν τὰ μείζονα 68 ἑκατοστῶν, διὰ δὲ τὰ μικρότερα 44 ἑκατοστῶν.

Τὸ κάθισμα τοῦ ἐδωλίου μικρὸν πρὸς τὰ ὀπίσω ἀποκλίνον ὑψοῦται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους διὰ μὲν τὰ μείζονα 44 ἑκατοστά, διὰ δὲ τὰ μικρότερα 27 ἑκατοστά. Τὸ ὕψος ἐκανονίσθη τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύνανται τὰ κοράσια καθήμενα νὰ πατῶσι δι' ὅλου τοῦ ποδὸς τὸ ἔδαφος, δίχως νὰ κάμπτωσι πολὺ τὰ γόνατα· μεῖζον ὕψος ὑποχρεοῖ τοὺς πόδας νὰ κρέμανται ἢ νὰ ἐγγίζωσι μόνον διὰ τοῦ ἄκρου αὐτῶν τὸ ἔδαφος· ἔλασσον ὑποχρεοῖ τὰ παιδία νὰ ὀκλάζωσι μᾶλλον ἀντὶ νὰ κάθηνται· καὶ εἰς τὴν μίαν περίστασιν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ὁ κάματος καταλαμβάνει ταχέως αὐτά, ἀφαιρεῖται ἡ προσοχή, καὶ προκαλεῖται στάσις τοῦ σώματος ἐλαττωματικὴ καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν. Διὰ τοῦτο τὸ ὕψος τοῦ ἐδωλίου πρέπει νὰ ἦνε ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τῶν κνημῶν. Ὅταν τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, ὅπως εἰς τὸ ἡμέτερον σύστημα, αἱ συνήθως ὑπὸ τὴν τράπεζαν πρὸς τὸ ἔδαφος τιθέμεναι ράβδοι πρὸς στήριξιν τῶν ποδῶν εἶνε πάντη περιττάι, δι' ὃ καὶ κατηργήσαμεν αὐτὰς ὅλως.

Τὸ πλάτος τοῦ καθίσματος ὡρίσθη διὰ μὲν τὰ μείζονα κοράσια 28 ἑκατοστῶν, διὰ δὲ τὰ μικρότερα 21 ἑκατοστῶν.

Ἐπὶ ἑκάστου καθίσματος ἐθέσαμεν ἐρεισίνωτον (dossier). Τὸ ἐρεισίνωτον τοῦτο ἀποτελεῖ παχεῖα σανίς, μικρὸν κατὰ τὰς γωνίας ἐστρογγυλευμένη καὶ λεία, πλάτους δὲ 10 ἑκατοστῶν. Τὰ προεκβάλλοντα ὀπίσθια στηρίγματα τοῦ καθίσματος, ἐφ' ὧν προσαρμόζεται τὸ ἐρεισίνωτον,

ἀποκλίνουσι κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν μέρος μικρὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἵνα τὰ κοράσια δύνανται ἀναπαυτικώτερον νὰ στηρίζωνται ἐπ' αὐτοῦ. Ὑψοῦται δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ καθίσματος τοῦ ἐδωλίου τὸ ἀνώτερον χεῖλος τοῦ ἐρεισινώτου 27 μὲν ἑκατοστὰ εἰς τὰ ἐδώλια τὰ διὰ τὰ ὑψηλότερα παιδία, 19 δὲ ἑκατοστὰ μόνον εἰς τὰ διὰ τὰ μικρότερα. Τὸ ὕψος ὡρίσθη τοιοῦτον διὰ νὰ στηρίζηται ἐπὶ τοῦ ἐρεισινώτου ὄχι ἡ ράχις, ἀλλ' ἡ ὀσφῦς τῶν κορασίων, ὅπερ καὶ τὸ κυρίως ἀναπαυτικόν.

Τοιαῦτα τὰ κυριώτερα τοῦ ἡμετέρου συστήματος, ὅπερ ὑπέστη ἤδη καὶ τινας βελτιώσεις, καὶ θὰ ὑποστῇ καὶ ἑτέρας ὑπὸ τῆς πείρας διδαχθησομένας.

Σημειωτέον, ὅτι αἱ διαστάσεις τῶν κατασκευασθέντων δειγμάτων ὡρίσθησαν διὰ τὰ μείζονα καὶ ἐλάσσονα τῶν ἀναστημάτων. Διὰ τὰ μεταξὺ τούτων κείμενα, θὰ ὁρίσωμεν δύο ἑτέρου μεγέθους θρανία, μετὰ τῶν ἀναλόγων διαστάσεων.

Δέξασθε κτλ.

Ὁ πρόθυμος φίλος σας

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΙΜΠΡΙΤΗΣ.

Τὰ ἀνωτέρω σαφηνίζουσιν ἀρκούντως τὸ νέον σύστημα τῶν σχολικῶν θρανίων καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Προσθέτω, ὅτι τὰ κατ' αὐτὰς ἐν τῷ Ἀμαλιείῳ γενόμενα πειράματα, ἀπέδειξαν τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ κ. Λιμπρίτου ἀναφερομένων δειγμάτων. Τὰ δείγματα ταῦτα κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τεχνίτου κ. Παναγιώτου Παναγιωτάκη. Ἐντὸς δὲ τοῦ ἤδη ἀρξαμένου διοικητικοῦ ἔτους θέλει συμπληρωθῇ καὶ ἡ οὐσιωδεστάτη αὕτη μεταρρύθμισις. »

ΡΩΣΟΙ ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΕΣ ΚΑΘ' ΗΜΩΝ

κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα.

« Ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων » δύναται ν' ἀνακράξῃ πᾶς ἐξ ἡμῶν ἀναγινώσκων τὴν ἐπιγραφὴν τῆς παρούσης διατριβῆς. Ὅσον ὅμως τερατώδης καὶ ἂν φαίνεται ἡ σύμπραξις τῶν τέκνων τῆς ὁμοδόξου Ῥωσίας ἐν τῷ καθ' ἡμῶν ἀγῶνι τοῦ προαιωνίου ἡμῶν ἐχθροῦ ἐν αὐταῖς δὴ ταῖς ἀρχαῖς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος, εἶνε γεγονὸς ἀναμφισβήτητον.

Γνωστὸν ὅτι μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος οἱ Κοζάκοι τῆς Ῥωσίας, οἵ τε παρὰ τῷ Δουνάβει καὶ τῷ ποταμῷ Δὸν οἰκοῦντες ἀπετέλουν εἶδός τι δημοκρατίας *Σὲτζ* λεγομένης, ἣν ἐκτήσαντο μετὰ τὴν ἐκουσίαν ἔκπαλαι προσάρτησιν αὐτῶν τῷ κράτει τῆς Ῥωσίας. Ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου κατὰ τὸ 1707 ἐγένετο ἡ ἀπαρχὴ τῆς παρὰ τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους ἀθετήσεως τῶν προαιωνίων συνθηκῶν, τοῦτο δ' ἐγέννησε στάσιν παρὰ τοῖς Κοζάκοις καὶ δὴ μετανάστευσιν αὐτῶν εἰς Δοβρούτζαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νεκράσοβ, (ἐξ οὗ καὶ *Νεκρασόβτζοι* ἀπεκλήθησαν) καὶ τὴν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου καθυπόταξιν αὐτῶν. Φοβηθεῖσα τὸ κίνημα τοῦτο ἡ Ῥωσία ἔπαυσε τότε τὸν διωγμὸν παραχωρήσασα τοῖς ἐναπομείνασι τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν προνόμια κ.λ.π. Αἰκατερίνη ὅμως ἡ Β'. ἡ πιστὴ ἐκείνη ὀπαδὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου προδιαγραφέντων ἔσπευσε νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ δὴ μετὰ πληρεστέρας ἐπιτυχίας τὴν αὐτὴν περιστολὴν τῶν προνομίων, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1774 ἔτους κατὰ ῥητὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Ποτιόμκιν ὁ ὑποστράτηγος Τέκελλη κατέλαβε πᾶσαν τὴν ὑπὸ τῶν Κοζάκων κατεχομένην χώραν καταργήσας τὸ ἐν αὐτῇ δημοκρατικὸν πολίτευμα (Ζαποῤῥόσκαγια Σὲτζ) καὶ ἅπαντα τὰ δικαιώματα αὐτῶν, μεθ' ὃ οἱ τέως ἀνεξάρτητοι Κοζάκοι κατετάσσοντο ἤδη ἐν ταῖς σειραῖς τοῦ τακτικοῦ ἱππικοῦ τῆς Ῥωσίας. Φυσικῶς τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς τολμηροτέρους, περὶ τὰς 5000 ἀνδρῶν, ν' ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα τῶν προειρημένων συναδέλφων αὐτῶν καὶ μεταναστεύσωσι κρύφα εἰς Τουρκίαν (εἰς Δοβρούτζαν ὡσαύτως) καὶ ὑποταχθῶσι τῷ Σουλτάνῳ. Βραδύτερον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν βαθμηδὸν ἀνῆλθεν εἰς 10,000 ψυχῶν, ἕνεκα τῆς ἐξακολουθησάσης ἀποδράσεως τῶν Κοζάκων ἐκ τῶν σειρῶν τοῦ τακτικοῦ ἱππικοῦ. Οὗτοι λοιπὸν οἱ Κοζάκοι κατὰ τὴν ἐν Σκουλενίῳ (1821) γνωστὴν μάχην πρῶτοι ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν δυστήνων προμάχων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας ἀγωνισθέντες πεισματωδέστερον καὶ αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν. Μάτην οἱ κάτοικοι τοῦ Σκουλενίου γινώσκοντες ὅτι οὐχὶ Ὀθωμανοὶ ἀλλὰ ὁμόδοξοι αὐτῶν Ῥῶσοι, τέκνα ἐκείνης τῆς ἐθνότητος πρὸς ἣν ἅπας ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα καραδοκῶν ἀρωγήν, μάτην λέγω ἔσπευσαν νὰ ἐξέλθωσι μετὰ εἰκόνων καὶ λαμπάδων ἱκετεύοντες αὐτοὺς ὅπως χάριν τῆς ὁμοδοξίας τοὐλάχιστον ἐγκαταλείψωσι τὸ βδελυρὸν ἐκεῖνο ἔργον! Ἦτο, ὡς γνωστόν, ἡμέρα τοῦ ἁγίου Πάσχα· ἐν τούτοις οἱ Μοσχοβῖται ἐκεῖνοι ὥρμησαν εἰς τὴν κωμόπολιν δῃοῦντες καὶ καίοντες τὸ πᾶν, μηδὲ αὐτῶν τῶν γυναικοπαίδων φεισθέντες! Εἷς ἐξ αὐτῶν ἰδίως, ὁ Ὅσιπ Γλατκιὴ διεκρίθη ἐπὶ θηριωδίᾳ καὶ ὠμότητι, καὶ εἰς ἀνταμοιβὴν προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πασσᾶ μετασχὼν καὶ πολλῶν ἄλλων μαχῶν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν πάλης ἐν ταῖς σειραῖς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἀριστεύσας ἀπανταχοῦ ὡς γνήσιος πρόμαχος τοῦ Ὀσμανισμοῦ.

Μόλις κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνος τῆς Ῥωσίας (1828) οἱ ἐν λόγῳ Κοζάκοι τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ αὐτοῦ Ὅσιπ Γλατκιὴ μεταμεληθέντες ἔκλιναν γόνυ ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου καὶ συνέβαλον μεγάλως τῇ διαβάσει τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, δι' ὃ μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀγῶνος ἅπαντες σχεδὸν ἐπέστρεψαν εἰς Ῥωσίαν καὶ κατετάχθησαν ἐν ταῖς σειραῖς τοῦ τακτικοῦ ἱππικοῦ, ὁ δὲ περιώνυμος Γλατκιὴ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἀπέθανε δὲ τῷ 1866 ἐκ χολέρας ἐν τῇ κωμοπόλει Ζαλοτονὸς τῆς ἐπαρχίας Αἰκατερινοσλάβ, ἔνθα καὶ ἄχρι τοῦδε οἰκοῦσι τὰ τέκνα αὐτοῦ. Sit mihi fas audita loqui.

Αἰκατερινοσλὰβ τῇ 10 Δβρίου 1884.

Κ. Α. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Η ΑΚΡΙΒΕΙΑ

Και ο Φιλοσοφος Σουιφτ

Ὑποδηματοποιὸς τοῦ Δουβλίνου ἐπεθύμει διακαῶς ν' ἀποκτήσῃ ὡς πελάτην τὸν διάσημον Σουΐφτ, καὶ κατώρθωσε νὰ συστηθῇ πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ τραπεζίτου του. Ὁ φιλόσοφος τῷ παρήγγειλεν ἓν ζεῦγος ὑποδημάτων.

— Πότε θὰ τὰ ἔχω; ἠρώτησεν.

— Τὸ ἐρχόμενον σάββατον, ἀπήντησεν ὁ ὑποδηματοποιός.

— Προσδιόρισε καλὰ τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἦσαι ἀκριβής.

— Σᾶς εὐχαριστῶ, ἐξοχώτατε, ἀπήντησεν ὁ Βαμερίκ (οὕτως ὠνομάζετο ὁ ὑποδηματοποιός)· δὲν θὰ σᾶς κάμω νὰ περιμένετε ἀργότερα ἀπὸ τὸ σάββατον· νὰ ἦσθε βέβαιος ὅτι αὐτὴν τὴν ἡμέραν θὰ ἔχετε τὰ ὑποδήματά σας χωρὶς ἄλλο.

Ὁ ὑποδηματοποιὸς ἀνεχώρησεν. Τὰ ὑποδήματα ἦσαν ἕτοιμα τὸ σάββατον, ἀλλ' ὁ Βαμερίκ, ἔχων ἐπειγούσας ὑποθέσεις τὰ ἐλησμόνησε καὶ τὰ ἔφερε μόνον τὴν ἑσπέραν τῆς δευτέρας.

Ὁ Σουΐφτ δοκιμάσας τὰ ὑποδήματα τὰ ἠύρε τῆς ἀρεσκείας του.

— Κύριε Βαμερίκ, τῷ εἶπε, δὲν διέψευσες τὰς συστάσεις τῶν φίλων σου, ἀλλὰ μὲ ἔφερες εἰς δύσκολον θέσιν, διότι εἶχον ἀνάγκην νὰ κάμω τὸ σάββατον μίαν σπουδαίαν ἐπίσκεψιν.

— Ἀλήθεια, ἀλήθεια, ἀπήντησεν ὁ Βαμερίκ, τὰ ὑποδήματα ἦσαν ἕτοιμα ἀπὸ τὸ σάββατον, ἀλλ' ἐλησμόνησα νὰ σᾶς τὰ φέρω.

Πρὸς τοὺς λόγους τούτους ὁ Σουΐφτ ἔρριψε πρὸς τὸν ὑποδηματοποιὸν αὐστηρὸν βλέμμα, μετὰ δὲ ὀλιγόστιγμον σιγὴν τὸν ἠρώτησεν ἂν ἐγνώριζε καλῶς τὴν κηπουρικὴν καθὼς ἐγνώριζε καὶ τὴν τέχνην του.

— Ὄχι, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Βαμερίκ, ἀλλ' εἶδον εἰς τὴν Ἀγγλίαν πολλοὺς ὡραίους κήπους.

— Ἐλᾶτε, εἶπεν ὁ σοφός, νὰ σᾶς δείξω μερικὰς βελτιώσεις, τὰς ὁποίας ἐπέφερα ἐγὼ εἰς τὸν κῆπόν μου.

Καὶ κατέβησαν εἰς τὸν κῆπον· αἴφνης ὁ φιλόσοφος ἔκαμεν ἀπότομον κίνημα ὡς νὰ ἐλησμόνησέ τι.

— Πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὸ σπίτι, εἶπε· περίμενε ἕως ὅτου νὰ ἐπιστρέψω.

Ἐξῆλθε τότε τοῦ κήπου ἐσπευσμένως, ἔκλεισε τὴν θύραν καὶ ἔθεσε τὸ κλειδίον ἐντὸς τῶν θυλακίων του. Ὁ Βαμερὶκ περιφέρεται μέχρι τῆς νυκτός, βλέπων δὲ ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης δὲν ἐπανήρχετο μετέβη πρὸς ἀναζήτησίν του, ἀλλ' εὗρε τὴν θύραν κλειστήν. Ἔκρουσε, προσεκάλεσεν ἐπανειλημμένως ἀλλ' οὐδεμία ἀπάντησις. Παρετήρησε τότε ὅτι ἦτο περιωρισμένος ἐντὸς μεγάλων ὑψηλῶν τοίχων, ἡ δὲ νύξ, νὺξ Μαρτίου ἦτο σκοτεινὴ καὶ ψυχρά. Τότε ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ θύρα τοῦ κήπου ἐκλείσθη ἀπὸ σκοποῦ.

Οἱ ὑπηρέται τοῦ Σουΐφτ κατεκλίθησαν κατὰ τὴν συνήθη ὥραν, ἐνῷ ἐκεῖνος ἠγρύπνει ἐν τῷ γραφείῳ του μέχρι τῆς δευτέρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔκρουσε τὸν κώδωνα, καὶ ἐπαρουσιάσθη εἷς ὑπηρέτης.

— Ῥοβέρτε, εἶπεν ὁ Σουΐφτ, αὐτὴν τὴν νύκτα μὲ ἀνησύχησε μεγάλως κρότος ἐρχόμενος ἐκ τοῦ κήπου. Φοβοῦμαι μήπως ἐμβῆκαν κλέπται εἰς τὸ σπίτι. Ἐξύπνησε καὶ τοὺς ἄλλους ὑπηρέτας, ὁπλισθῆτε, καὶ φέρε μου ἕνα φανάρι νὰ καταβοῦμεν εἰς τὸν κῆπον.

Ὁ Σουΐφτ ἔλαβε τὸν φανόν, καὶ προηγούμενος ὡδήγησε τοὺς ἐνόπλους ὑπηρέτας του εἰς τὸν κῆπον. Ὁ Βαμερὶκ ἰδὼν τὸ φῶς διηυθύνετο τρέχων πρὸς αὐτούς. Ὅτε ἐπλησίασεν ὁ Σουΐφτ ἔκραξεν:

— Ἰδοὺ ὁ κλέπτης! πυροβολήσατέ τον.

Οἱ ὑπηρέται ἡτοιμάζοντο νὰ πυροβολήσωσιν, ἀλλ' ὁ δυστυχὴς Βαμερίκ, ὠχρὸς καὶ τρέμων, ἐγονυπέτησεν ἱκετεύων νὰ τῷ χαρίσωσι τὴν ζωήν.

Ὁ Σουΐφτ, πλησιάσας τὸν φανὸν αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, εἶπε μετὰ σοβαρότητος,

— Καλέ, σεῖς εἶσθε, κύριε Βαμερίκ; πῶς εὑρίσκεσθε ἐδῶ;

— Ἐξοχώτατε... κύριε ... ἐψέλλισεν ὁ Βαμερίκ, δὲν ἐνθυμεῖσθε ὅτι μὲ ἀφήσατε ἐδῶ χθὲς τὸ ἑσπέρας;

— Ἄχ! φίλε μου, εἶπεν ὁ φιλέκδικος σοφός, τὸ εἶχον λησμονήσει, καθὼς καὶ σὺ ἐλησμόνησες τὰ ὑποδήματα.

Στραφεὶς εἶτα πρὸς τὸν ὑπηρέτην του Ῥοβέρτον τὸν διέταξε νὰ δώσῃ εἰς τὸν Βαμερὶκ νὰ πίῃ ποτήρια τινα καλοῦ οἴνου καὶ νὰ τὸν συνοδεύσῃ μέχρι τῆς οἰκίας του.

Π.

ΕΙΣ ΦΙΛΥΠΝΟΝ

Τί κρῖμα! τί κρῖμα! τὰ 'μάτια ἐκεῖνα
συχνὰ νὰ νυστάζουν, συχνὰ νὰ σφαλοῦν
τὰ 'μάτια ἐκεῖνα ποῦ ὅταν σὲ βλέπουν
θαρρεῖς πῶς 'μιλοῦν.

Γλυκύτερα 'μάτια ποτέ μου δὲν εἶδα·
κ' εἰς ἄπελπιν ἔτι παρέχουν ἐλπίδα
τὸν κόσμον καὶ πάλιν σφοδρῶς ν' ἀγαπήσῃ
ἂν 'μάτια τοιαῦτα ποτὲ συναντήσῃ.

Καὶ ὅμως ἡ γόησσα τὰ 'μάτια σφαλᾷ
τὸν ὕπνον ἡ εὔμορφη πολὺ ἀγαπᾷ.

1 Ἰανουαρίου 1885.

Μ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὑπὸ τοῦ κ. Bouchon-Braudely, γραμματέως τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας, ἀπεσταλέντος ὑπὸ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἀποικιῶν εἰς Ταϊτί, ὅπως ἐκεῖ μελετήσῃ πάντα τὰ συνδεόμενα πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν ὀστρέων ζητήματα, ὑπεβλήθη πρότασις περὶ καλλιεργείας τῶν μαργαριτοφόρων ὀστρέων καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ συνήθη ἐδώδιμα ὄστρεα. Ὁ κ. Bouchon-Braudely, βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ ὅτι τὸ ὄστρεον ἔχει ἓν καὶ μόνον γένος φρονεῖ ὅτι δύνανται οὐ μόνον νὰ συγκρατήσωσι μόνιμον τὴν εὐφορίαν τῶν μερῶν, ἔνθα εὑρίσκονται τὰ ὄστρεα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἀναγεννήσωσι καὶ νὰ τὰ ὑποβάλωσιν εἰς καρποφόρον καλλιέργειαν. Πιστεύει πρὸς τούτοις ὅτι συμμορφούμενοι πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας δύνανται νὰ δημιουργήσωσιν εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, εἰς τὰς νήσους Τουαμοτοῦ, εἰς Ταϊτί, καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τὴν μεθοδικὴν τῶν μαργαριτοφόρων ὀστρέων καλλιέργειαν, βιομηχανίαν ἀνάλογον τῆς ὑπαρχούσης σήμερον ἐπὶ τῶν Γαλλικῶν ἀκτῶν ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν φαγωσίμων ὀστρέων.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις Ἀμερικανοῦ τινος, τὰ ξύλα κοστίζουσιν ἐν Γαλλίᾳ πέντε λεπτὰ αἱ τρεῖς λίτραι, ὅσον ἀξίζει ὁ σῖτος ἐν Κανσάς. Εἷς καλλιεργητὴς τῆς χώρας ταύτης, ὅστις θὰ ἔκαιε τὸν σῖτόν του, δὲν θὰ διέπραττεν ἀσωτείαν μεγαλειτέραν τῆς τοῦ Γάλλου, ὅστις θερμαίνεται μὲ ξύλα.

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας. Ὁ κ. Milles Farr εἷς τῶν πλουσιωτέρων νέων τῆς Λιβερπούλης ἐστοιχημάτισε ἡμέραν τινὰ τοῦ ἔτους 1883 μετά τινος ἄλλου νέου ἐπίσης πλουσίου ὅτι δύναται νὰ διέλθῃ τὰς νύκτας ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔτους ἐν ὑπαίθρῳ. Τὸ στοίχημα ἦτο δέκα χιλιάδες λίραι στερλίναι. Ὁ νέος Ἄγγλος ὅπως ἐθισθῇ εἰς τὰς διανυκτερεύσεις ταύτας καὶ ἀντιστῇ κατὰ τῶν καταστάσεων τοῦ καιροῦ ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχε προμηθευθῇ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, ἀλεξιβρόχια ἰδιάζοντα, σπεπάσματα καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ μικρὸν χρόνον πρὸ τῶν Χριστουγέννων τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀπώλεσε τὸ στοίχημα ἐκ τυχαίου τινὸς ὅλως παρεμπεσόντος γεγονότος. Πιὼν δηλ. ὀλίγον περισσότερον οἰνόπνευμα ὅπως ἀντιστῇ κατὰ τοῦ δριμέος χειμερινοῦ ψύχους, συνελήφθη ὑπὸ ἀστυνομικοῦ κλητῆρος καὶ ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν ὡς μέθυσος. Ἡ περίπτωσις αὕτη διήγειρε ζωηρὰν ἱλαρότητα ἐν Λιβερπούλῃ, ὅλοι δὲ χλευάζουσι τὸν πλούσιον νέον, ὅστις διὰ τόσου χρυσίου ἐπλήρωσε τὸ ἀχύρινον στρῶμα τῆς ἀστυνομίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος Graham Bell, τὸν ὁποῖον πάντα τὰ Ἀμερικανικὰ δικαστήρια ἀνεκήρυξαν τὸν πρῶτον ἐφευρέτην τοῦ τηλεφώνου, ἐκτὸς τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως θέλει δικαιώσει αὐτὸν μετ' ὀλίγον, ὡς καὶ τὰ ἄλλα, δὲν ἐμεθύσθη ποσῶς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας του. Φέρει τὴν τύχην ὡς οὐδείς, διότι εἶνε μυριόπλουτος καὶ ἡ ἐφεύρεσίς του ἐπλούτισεν ὁμοίως πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του. Ἀλλ' ὁ Bell διέμεινε πάντοτε ὁ αὐτὸς διάπυρος καὶ φαιδρὸς ἐργάτης, ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἦτον εἰς τὸν καιρὸν τῆς πτωχείας καὶ τῆς ἀφανείας του. Δὲν ἀγαπᾷ τὰ χρήματα διὰ τὰ χρήματα καὶ δὲν ἀνακινεῖ ἐπιχειρήσεις. Ὡς πάντες οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες, εἶνε πολὺ ἀπησχολημένος, ὥστε νὰ ἔχῃ καιρὸν δι' αὐτάς. Ἀλλ' ἀγαπᾷ τὰ ἀντικείμενα, ὅσα προμηθεύουσι τὰ χρήματα. Ἐν τῇ κατοικίᾳ του θαυμάζει τις παντοῖα ἀντικείμενα τέχνης, καὶ τὰ ἐργοστάσια αὐτοῦ, αἱ συσκευαὶ καὶ ἡ βιβλιοθήκη του εἶνε θαυμασίως ὠργανωμένα. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ αὐτῶν ὁ ἐφευρέτης θὰ ἦτο εὐτυχής, καθ' ὅτι μερίζει τὴν εὐδαιμονίαν του ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ τῆς οἰκογενείας του, καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἀφ' ἑτέρου. Ὅταν δὲν ἐργάζηται ἐν τῷ χημείῳ του, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, ἢ ἐν τῇ σχολῇ τῶν κωφαλάλων, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν, εὑρίσκεται μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του. Ἐκεῖνος ὅστις ἤγαγεν εἰς ἐπιχείρησιν τὸ τηλέφωνον Bell, εἶνε ὁ Gardiner G. Habbard, πενθερός του, ἀνὴρ μεγάλης ἐμπειρίας καὶ ἱκανότητος ἐν τῇ πράξει, ὅσον ὁ Bell ἐν τῇ θεωρίᾳ.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν τυχυδρομείων καὶ τηλεγράφων ἐν Γαλλίᾳ παρέστη κατ' αὐτὰς εἰς Ρουὲν εἰς περιεργότατα πειράματα τηλεφωνίας ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως. Ἐπρόκειτο νὰ βεβαιωθῇ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεταξὺ Ρουὲν καὶ Χάβρης, διαστήματος 90 περίπου χιλιομέτρων, χρήσεως τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος, κατὰ τὸ σύστημα τῆς ταυτοχρόνου διαβιβάσεως τοῦ κ. van Rysselberghe.

Τὸ πείραμα ἐντελῶς ἐπέτυχε, καὶ ἐπὶ μίαν ὥραν ὁ ὑπουργὸς καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν ἐπιστήμονες, γερουσιασταί, βουλευταὶ καὶ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, ἀντήλλαξαν εὐκρινέστατα συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ δημάρχου καὶ ἐπάρχου τῆς Χάβρης καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐν τῷ κεντρικῷ τηλεγραφείῳ τῆς Χάβρης. Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμοφώνως ἐκρίθη ἐξόχως ἐπιτυχόν, καὶ ὁ ὑπουργὸς ἐγκαταλείπων τὸ Ρουὲν ἀνήγγειλεν ὅτι μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας θέλει παραδοθῇ ἡ γραμμὴ πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Νέα αὕτη πρόοδος σὺν ταῖς ἄλλαις, προσφάτως αἵτινες ἐπετελέσθησαν ἐν Γαλλίᾳ, ὡς πρὸς τὸ τηλέφωνον. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1885 ἤρχισαν λειτουργοῦντα ἐν Παρισίοις τὰ πρῶτα δημόσια τηλεφωνικὰ γραφεῖα. Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα θέλει ἀρχίσει ἡ μεταξὺ Ρουὲν—Χάβρης συγκοινωνία.

Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀνδρέου Κορομηλᾶ 1885 — Β', 969.